

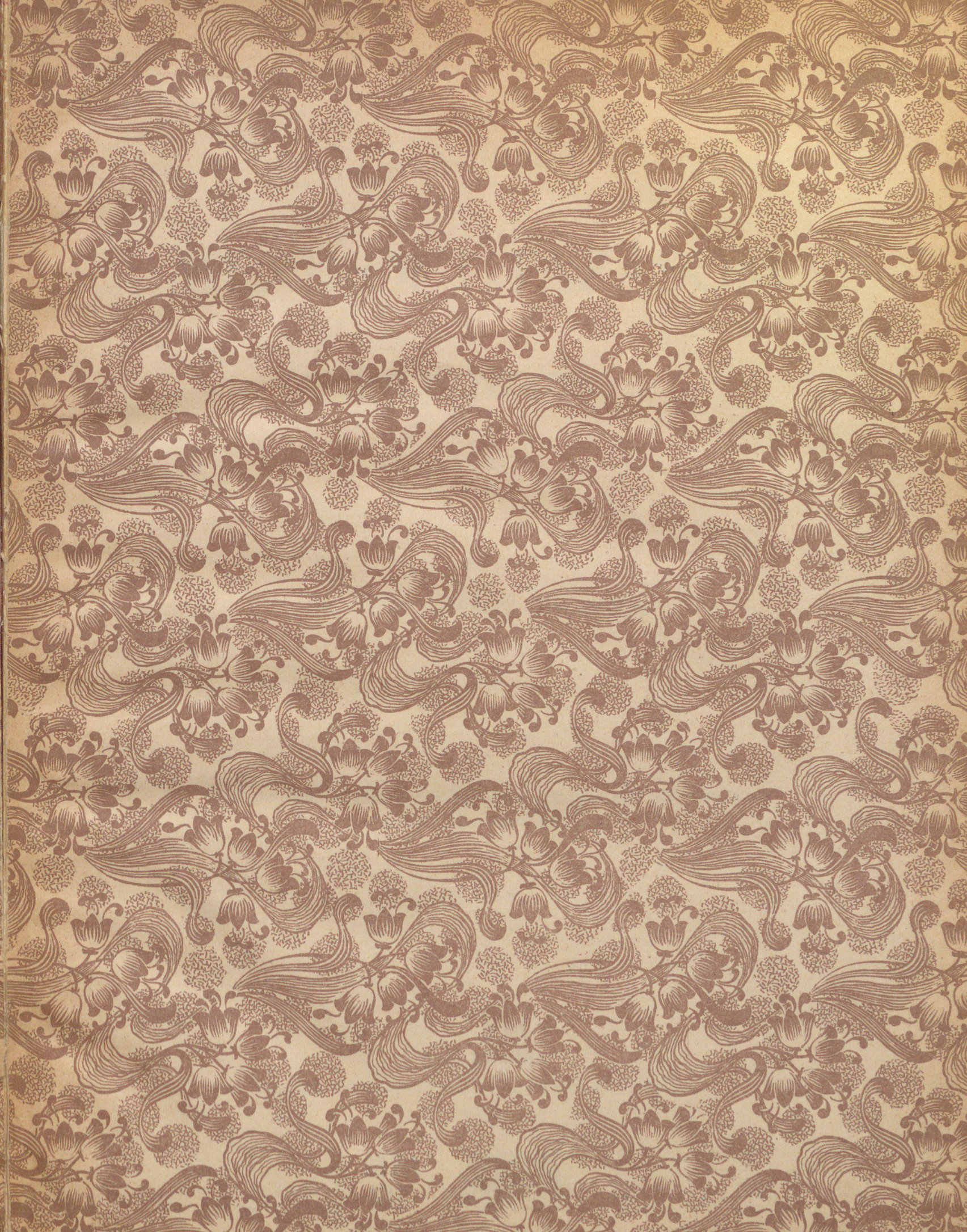
MEXIKÓI UTAZÁSOM

ÚTI JEGYZETEK

IRTA
MORSÁRY BÉLÁNÉ
FÁY MÁRIA

MEXIKÓI UTAZÁSOM

ÚTI JEGYZETEK

IRTA

MOCSÁRY BÉLÁNÉ FÁY MÁRIA

KÜLÖNLENYOMAT A „MAGYAR SZALON“ KÉPES HAVI FOLYÓIRAT 1905. FEBRUÁR
ÉS MÁRCZIUSI FÜZETEIBŐL.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1905.

MTA
KIK

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

MEXIKÓI UTAZÁSOM.

ÚTI JEGYZETEK.

Olyan hosszú tengeri útról, mint Európából az Antillákig és Mexikóig, sokan azt hinnék, hogy unalmas. A mindennapi egyformaságba mi érdekes is adhatná elő magát? Pedig ezt még a gyakorta tengeri betegséggel meglátogatott utas sem mondja, aki pedig a tenger nyugtalanabb hullámaira nem túl érzékeny, az felette élvezetesnek, de még változatosnak is talál egy ilyen valódi tengeri utazást, mely a gyöngéledőknek még valóságos kúrául is szolgál a megbízható kabinszemélyzet jó ápolása mellett. Itt az utasok összetartóbbak, nyiltabbak, a hajón van jó könyvtár, zongora a hölgyteremben, az uraknak kényelmes szép pipázójuk, honnét a hölgyek sincsenek kizárva, a hajó zenekara naponta többször játszik, rendeznek koncerteket is, melyekben nem kell

mindenkinek részt venni. És a tenger maga mennyi szórakozást nyújt még este is, midőn a kis állatkák milliárdját látjuk a hajó mellett a tenger vizében világítani, s mily öröm, ha olykor egy hajóval találkozunk!

MEXIKÓ KÖZTÁRSASÁG ELNÖKE.

Hajómon több család vándorolt Mexikóba. Hányszor láttam őket kis csoportokban összeülve beszélgetni. A férj tanácskozott a feleségével, hogy miként intézzék legcélszerűbben dolgaikat megérkezésükor Mexikóban. Három szép, vidám gyermek ugrándozott körülük, a legkisebb pólyással pedig a dada sétálgatott fel s alá a vásznakkal jól védett fedélzeten, az öreg nagymama mosolygott rájuk, közbe nagyokat sóhajtva, hogy fog ő már egész idegen földön megszokni, elszakadva örökre rokonaitól és ösmerőseitől? És a könyvek peregték szemeiből redős arcára a jó öreg asszonynak

A családfő egy fiatal, kedélyes, jó ember volt, hozzám is többször odaszólt:

— Nagyságos asszonyom, ha egész úton nem is tanácskozna senkivel, de már Mexikó városban felkeresse ám Hohenwart grófot a konzulátusnál, mert az egy kedves, okos ember, aki szíven hordja a hazánkból kivándoroltak érdekeit és jó tanácsokat fog adni, hogy idejét hasznosan töltsse el.

Havannába érkezve elváltam a kedves családtól.

Havannából két heti tartózkodás után a »Vigilencia« személyhajón két nap alatt Progressó előtt vetettünk horgonyt a mexikói öbölben. Itt hajónknak egész nap a teherárú be- és kirakodásával volt dolga. Mi már előre örültünk, hogy partra szállhatunk, de ebben csalódtunk, mert a hajó napilistáján kijelentette a kapitány, hogy tilos a kiszállás, aki partra megy, az többé a hajóra vissza nem jöhet a sárgaláz miatt. A progressói egészségügyi komisszió a hajó orrán egy kis vas vederben

annyi kénkövet égetett el, a mennyi talán egy kutya életét kioltotta volna, s ebből állt az egész hajónak a dezinficiálása, ami után a progressói utasok kiszállhattak. Progressó vi-

dékén a nép gazdag és itt dúsgazdag emberek laknak.

A teherárúhajók és a mi hajónk közötti keskeny hézagon horgog volt felállítva az ott ólálkodó cápák számára. Az ebédnél az ablak melletti helyemről csak látom, hogy egy nagy állatot mint húz fel a vízből az emelőgép és fordítja a hajó alsó üregébe. Kis idő múlva jön értem a szobaasszony, hogy mennék vele valamit megnézni. Persze azonnal elsiettem vele Kodakommal a cápához, de ennek ekkor már a gerince és állkapczája ki volt véve, épp a gyomrát vág-

ták fel megnézni, hogy nem-e rejt valaminő kincset magában? Aztán feldarabolták és egy-kettőre a tengerbe dobálták. Midőn a fejét kidobták, még állkapocs nélkül is tátogatta a száját, azt mondták, hogy estig fog élni. Ezen felette érdekes látványon

MOCSÁRY BÉLÁNÉ FÁY MÁRIA.

CORDOBAI FÓTÉR.

CORDOBAI VÁSÁRCSARNOK (MEXIKÓ)
háttérben a Sopilotes toronnyal.

annyira elbáméskodtam, hogy fényképezni ez egyszer elfelejtettem, amit ma is sajnállok. A főmátróz a cápa álkapcsából a fogakat kiszedte és a hajó utasai között osztotta szét, én is kaptam egyet. A gerincét botnak preparálják. A cápa 12 láb hosszú volt.

Progressótól szeles időben mentünk két napig Veracruxba, hol dicsekedtek a lakosok, hogy mily jól kitisztította a szél a forró várost és most friss levegő van.

indul Mexikó felé, a hajóból kiszállva a vámvizsgálat után siet is mindenki el a sárgalázzról ismeretes városból. Hallva, hogy a veracrux — mexikói vasutvonal mily szép, én a Hôtel Mexikóban megháltam. Kis szobák három forint penzióval. Igen szíves szállodás, aki pénzemet is egészen kurzus szerint váltotta fel. Egy peso hasonló a mi forintunkhoz. Másnap reggel a hat órai vonattal utaztam el. Két óráig kissé egyhangú, pusztaias vidé-

PIC D'ORIZÁBA TŰZHÁNYÓ HAVAS.

Itt a sopilotes (dögkeselyűk) tartják részben fenn a tisztaságot, mivel a sok piszkot, hulladékot ezen madarak megeszik.

Különben én Veracruxot csinosabbnak találtam, mint a minő fészeknek nekem leírták. Egy csinos kis tere van szép kerttel, melyet szép templom és elég jó házak környeznek. Az arkádok alatt pedig hajótársaimmal pompás fagyaltot élveztünk, a társaság egyik francia férfitagja Magyarországon is időzött és a mi magasabb köreinkről igen szépen nyilatkozott.

Veracruxból a vonat naponta háromszor

ken haladtunk, kevés szarvasmarha és öszvérek legeltek a tövises legelőkön, itt-ott egy rozoga kunyhó és helyenkint nagy rózsaszín virágú fák elképzelhetlen dús virágzásban, levél nélkül zavarták meg az egyhangúságot.

Nyolc óra tájban erősebben emelkedett a vonat és őserdőkbe futott, hol a fákat kék hyacint virágú folyondárok borították el, fel-séges vizesések, majd buja bannana- és kávé-ültetésekkel felváltva, és 9 órakor a forró föld határvonalánál (a »terra caliente«) Cordobában szálltam ki, mely teljesen malária-mentes hely.

Az indóháznál a szállodások megbízottjai várják a vendégeket és podgyászuikkal óriás nagy tramway-kocsikba segítik, melyekbe két csacsi vagy öszvér befogva szaladja be szép délszaki növényzetű kertek között a várost.

A Diligentia-szállóban vagyok, melyet hajótársaim elsőrendűnek mondtak. A penzió 2 frt 50 kr. Naponta háromszori étkezés. Az asztalterítés szép, a fehérenmű hófehér, csak ezer lyuk díszíti, különben a szálló falusias földszintes épület, szép virágos udvarral. Jó

1686-ban épült San Antonio és az 1793-ban épült San Hipolito; ez zárda és kórház egyszerűsmind. A főtéren van egy ház, hol Miksa császár útközben Mexikó felé megpihent, egy másik házban pedig Yturbide és O'Donoju vicekirály alatt Mexikó függetlenségi szerződését írták alá.

Híres szép botanikus kertje van Cordobának, remek pálmák, dracenák és croton-fajokkal, de szembe van e szép kerttel a vásárcsarnok a dögkeselyűk tornyával, melyek

ORIZÁBA VÁROS.

villamvilágítás van egész Cordobában, házakban, templomokban vegyest gyertyákkal. Kocsi itt nem létezik, csak két sín van lerakva a városon keresztül a vásárcsarnokig és onnét a vasuti indóházig, hol szintén nagy gyümölcsárulás van. Négy óriás ananászt 54 kron vettem.

A tramway-k csak a vonatokhoz járnak, máskor hiába vártam rájuk. A kövezet leginkább patakkövekkel van kirakva, melyek közt bizony a tisztátalanság megakad, de a járda egészen jó.

A templomok között legnevezetesebb az

itt is a tisztaságot segítik elő. Vasárnap Cordoba egész vidéke a városba özönlik, a népi színes tollas indiánus ruházatban, a nők fehér vászonban, honi csipkékben, ezüst díszszel és a vásárcsarnok körül van a legnagyobb élénkség.

Cordoba vidékét gyönyörű magas hegyek, távolban a gyönyörű Pic d'Orizaba tűzhányó havas környezik, és szép növényzetéről és gazdag gyümölcssterméséről híres, minden utca délszaki ültetések közé vezet a mezőbe, a kerítésekben óriás növésű yuccák bannanával vegyest díszlenek. Sejtve, hogy ily trópusos

buja növényzettel tovább aligha fogok találkozni, iparkodtam ott azt kiélvezni és két napig maradtam.

Mexikóban a talajminőség és klíma folytán az ország termékenysége egyenetlen. Feljebb a bujanövényzetű vidék szomszédságában vannak száraz, sivár, homokos területek, északon magas, kopár hegyek, melyeken zöld fű csak az esőévad alatt van.

Az országon a Cordillerák húzódnak át, melyek a talajminőséget irányítják és csodálatos jelleget kölcsönöznek. A nagykiterjedésű fensíkokon hóval borított tűzhányók magában állva, majd láncolatban húzódnak át az országon, tropusos növényzet csak az aljban, a tengerpartok felé van, és pedig leírhatlan szép.

Miután a fensíkokon kevés az esőzés, a folyók is csekélyek és kevés számmal vannak, ú. m.: Rio del Norte, Colorado, a tavak közt legnagyobb a Chapala és Tezcuco.

Az ország terraszszerű alakulása folytán különbözők a termények, van banana, kenyérgyümölcsfa, kókuszpálma, vanília, kakaófa, kávé, cukor, indigo, továbbá kukorica, búza, árpa, burgonya, magnésküli cseresznye, stb. A tanyákat Haciendas-nak hívják.

Orizaba egy másik egészséges, kedves megpihenő helye a Veracruxból jövő utasnak Mexikó felé, honnét 181 métföldnyire van 1280 méter magasságban a tengerszine felett, a Tierra caliente felett az első terraszon, a szomszédos hegyek hűvösségében. Miksa mexikói császár is szívesen időzött e kedves helyen, hol a házak kertek közé vannak beékelve.

A vonattól itt is öszvérek által húzott tramwayn jutottam a városba, hol a Grand hotel de France-ba szálltam. A teljes penzió naponta 4 forint. Leroy, a tulajdonos angolul beszél, a neje pedig franciául, mindketten előkelő ízléssel és ideális tisztasággal tartják a szállodát. A szálloda udvarát pálmák, dracenák és virágok díszítik és széles ívezetes folyosók környezik, melynek oszlopait a tetőzetig virító folyondárok borítják. Az ívezetekről madárkalitkák függenek le, ezeket este a villam felgyújtása előtt egy kis külön udvarba hordják és hajnalban tisztogatják és reggel, midőn a vendég felkel, már kedves énekökkel örvendeztetik a gyönyörű kis állatok az embert eme tündériesen szép kis udvarban, mely,

mint tapasztaltam, mintául szolgált az orizabai lakosoknak, mert sok ily módon rendezett udvart láttam ott.

A közlekedés itt is tramwayn legkellemesebb, még a halottat is ily módon szállítják; van ugyan néhány lovas kocsis is, de a rossz kövezet miatt azon ugyan nem kívánatos menni, a járda ott is kifogástalan.

A szép kis Alamedan (sétátér) áll Ygnacio de la Llave, a város egy régi jeles emberének a szobra, amelyről több szép épületet is elneveztek.

A sok szép templom között legrégibb az El Calvario plébániatemplom, a Santa Teresa 1564-ben épült, újabban szép stílusban épült San Miguel nevezetű plébániatemplom, melyet

MALTRÁTÁN KERESZTÜL A FUTÓ VONATRÓL.

1720-ban fejeztek be 50 évi építkezés után.

A vásárcsarnok is érdekes, hol a levegőt a trópusos és subtrópusos gyümölcsök és virágok illata tölti be.

Lóháton sok szép kirándulás van a virág- és vízesésdús vidéken s nem hiában tartják Orizabát a virágok városának.

A közeli emelkedésekről páratlan szép kilátás van a város felett a szembe levő hegyláncolatra az 5582 méter magas Pick d'Orizába tűzhányó havasra, melyet alakjánál és környékénél fogva a világ egyik legimpozánsabb hegyének tartanak és a történelmi és mesebeli nevezetességű helyekre. Jó levegője miatt úgy régente, mint most is menedékhely a láz ellen a veracruxi és az öbölparti lakóknak.

Orizabán túl a vonat még egy ideig szép buja kávé- és bananas-ültetések között fut.

Maltrata keskeny völgyét elhagyva az út egy hegyszorosba visz, melyet Infernillo (kis pokolnak) nevezték el a vasútépítők az ott megrekedt nagy hőség miatt. Egy 140 láb magas híd felett és alatt nagy hegyszakadékok és suhogó vizesések vannak, azontúl egy alagútat átfutva ismét egy egész más völgy gyönyörködteti az utast felséges kilátásokkal.

A növényzet itt féltrópusos, örökzöld fák és bokrok alatt lángveres virágok, remek teljes pipacsok tündököltek és a vonalon itt mutatkoztak először aloék. A hegyek és tűzhányók

Koldusok csak egyik állomáson voltak nagy számmal, nem tudom, hogy mi okból, különben egész vonalon feltűnően kevés koldust láttam.

Apizácóban egy vonal Pueblába tér el. Itt a vonat ablakán át mindenféle mexikói fajfából faragott botokat kínáltak, melyeknek motivumát a honi állatok képezik, u. m. gyík, aligator, kigyó stb. és az egész bot élénk színekkel van kifestve és olcsó, 10 krajcártól néhány forintig, némelyik karvastagságú is volt. A fensíkon az aloé-ültetés egyre több volt egyéb kaktuszokkal vegyest, a szántóföldeket is azok szegélyezik, míg végre egye-

RÉSZLET A MEXIKÓI FENSÍKRÓL, ALOÉ-ÜLTETÉSEK.

fehér csúcsai egész úton tisztán voltak láthatók, csak az Orizába felett lebegett egy gyönyörű kis felhő.

Felérve a 8043 láb magas fensíkra, Esperancan kiszálltunk délben és a vonat szállodájában egy forintért elég jól étkeztünk.

Vonatunk ezután a fensíkon virító lucernások, magasan töltött kukoricások és szépen bemunkált földek között futott.

A fekete talaj könnyűnek látszott, mert seprős boronával dolgoztak. A zöld vetések túlnyomón egyenetlenek és ritkásak voltak.

Az állomásokon a nép ételmezt, pulque-italt és feltűnő ízletesen készített kalácsokat kínált az utasoknak és a jólét meglátszott a népen.

bet sem látott az ember, mint aloé-ültetést, a merre a szem látott egész Mexikóig, mert ez a mexikói nép szőlője. Az aloé cukordús nedvéből készítik a pálinkát pótoló italt, az úgynevezett pulquet.

Midőn az aloé (maguey) virítani akarna (8—10 éves ültetés), a bimbó hajtását kivágják és azon üregbe összegyűlt nedveket lopóval kihúzzák és a néhány napi erjedés után készen van abból az erősen bódító szeszese ital, a pulque.

Midőn a növény már kifogyott a nedvéből, takarmánynak használják, vagy pedig kötelet csinálnak belőle, de tüzelőanyagot is pótol, melyre ott már szükség is van.

Helyenkint fűzfák tarkítják a mezőket és munkásházak, a szalmakazlak pedig géppel vannak szépen megnyírva különös alakra.

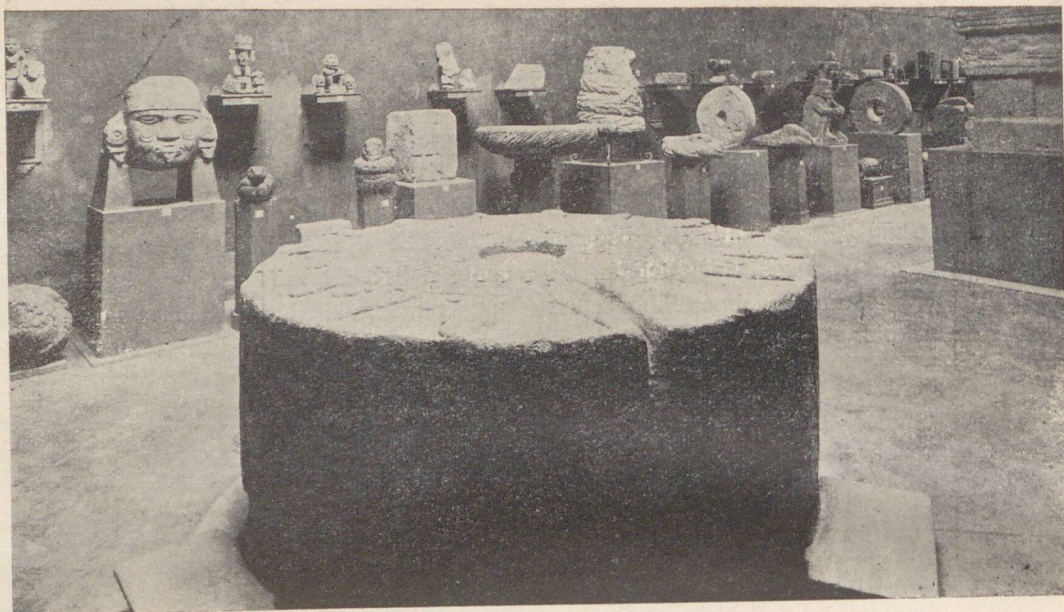
Az alacsony vidékeken a naptól felkerekedő forgószél füstként toronymagásra sodorja a port, egyidejűleg 7—10-et is számlálhatunk. A távolban pedig fehér havasok csúcsai gúnyolódnak a subtrópusos vidék felett.

A vasút mintha csak vizimértékbe lenne lerakva, oly síknak látszik Mexikó felé és

mégis mindig hegyek, dombok között kóvályog a vonat. Itt-ott egy-egy tó is látható, melynek alig kivehető az ágya, mintha a földmagasságig lenne a víz, völgyet pedig itt nem is látni. Csodálatosan idegenszerű volt itt minden. Mexikó előtt a Popocatepetl és Ixtaccihuatl tűzhányók ütik fel fehér fejüket. Közelébb pedig a 216 láb magas nap és a 151 láb magas holdgulák láthatók a vonat ablakából, ami ismét Egyiptomra emlékezteti az utast.

ASTEC NAPTÁR A MEXIKÓI MUSEO NACIONAL-BAN.

ÁLDOZATKŐ A MEXIKÓI MUSEO NACIONAL-BAN.

MEXIKÓ.

Mexikó hasonló nevű állam fővárosa — a XIV. században astec-ek alapították és Tenochtitlan-nak hívták — Mexit hadisten neve után kapta mostani nevét.

Mexikó 2265 méter magasan fekszik a tenger színe felett, két nagy és számtalan apró tó és úszó kertek között (Chinampas). A kissé tányéralakú magas fensíkot hegyek és hóval borított vulkánok környezik, ami által a légmérséklet gyorsan változik, a nyár forró, tél nincsen, de helyette szeptembertől májusig szép tavaszias az idő. A földrengések miatt az építkezés nem túl magas, egy-, két- vagy háromemeletesek a házak. A magas hegyek nyomásai folytán vizet némely helyen már egy méternyi mélységre találni, sok ház pedig cövekekre van építve, mint Velencében. Szállodák közt a belvárosban a Hôtel del Jardinnak van a legszebb s legnagyobb parkja, ősrégi nagy terebélyes körisfákkal és temérdek virággal, tehát én oda szálltam. A szálloda nagyki-terjedésű emeletes épület. Minden egyes lakás egy nagy utcai hálószobából és egy kis kerti nappaliból áll, melynek ára étkezéssel együtt, azaz a teljes penzió 4 frt 50 krtól feljebb.

A Buccareli street-en felkerestem konzulátusunkat, melynek élén gróf Hohenwarth, alatta pedig Kilmansegg és Szapáry grófok voltak. Én utóbbit találtam ott. Szapáry csak három hó óta volt Mexikóban, a klimát meg nem szokva, kissé gyöngélkedett. Nekem tanácsot adni, persze kissé zavarba látszott jönni, de épp akkor lépett be egy magyar hazánkfia, Paczka Sándor nyugalmazott főhadnagy, kinek figyelmébe ajánlott. Paczka a hasonló nevű hírneves festőnek fivére volt, bizalmas, kedves embere lehetett gróf Hohenwarthnak, mert pár nappal később, reggel 9 órakor a magánlakásán igen nyájasan fogadta velem együtt. Engemet kikérdezett tervemről. Az orosz-japán háború kitörése folytán lebeszélte akkor a földközi utazásomról, midőn úgy is annyi érdekes látnivaló van a mexikói öböl körül. Felajánlotta bármennyiszer is tanácskozását. Névjegyein a címe: »Le comte de Hohenwarth-Gerlachstein, envoyé extraordinaire et ministre plenipotentiaire de s. M. I. et R. apostolique«. Ezen kártyáit ajánló sorokkal látta el és ezeknek kíséretével nyújtotta be írásbeli folyamodványaimat is Paczka az elnök

és Chapultepec-i paloták megtekintéséhez, a Museum National-ban való fényképezéshez engedélyért, amit soron kívül azonnal el is küldtek.

A gróf neje egy magasműveltségű, nemeslelkű nő. Egy más alkalommal, midőn férjéhez mentem, kijött hozzám és bevitt a szalonjába vendégei közé, kedvenc nevezetesebb régi képei közül le is vettem néhányat. Ő végtelen jótékony, felajánlotta, hogy engem a kórházakba elkísér és panaszkodott, hogy minden fáradozása és áldozatkészsége dacára is csak keveset bír a nép bajain javítani, annak fanatikus gondolkozása és szokásai mellett. Mondta azonban, hogy egy új nagyszerű kórház most van épülőben és ha a csatornázás akörül jól sikerül, hogy lehetőleg legyen a nedvesség, a legjobb kórházak egyike lesz a világon, és végtelen nagykitérjedésű. A magánbetegek számára egy külön, nagy épületbe benéztem Paczkával, ott minden egyes betegszoba előtt egy előszoba van és abból egy tágas fürdőszoba nyílik fehér márványberendezéssel. A számtalan sok udvar akkor még törmelékekkel volt tele és javában építették.

A belváros legfőbb tere a Plaza Mayor de la constitucion, hol az astec-ek nagy teocali-a állt és a világ e legnagyobb pogánytemploma helyén épült a mostani székesegyház. A püspökség 1527-ben VII. Kelemen által alapította. A székesegyház befejeződött, de a tornyok és harangokkal együtt csak 1792-ben készültek el.

SZÉKESEGYHÁZ MEXIKÓBAN.

A Sagrario Metropolitano (világváros szentélye) 1521-ben alapítottatott és Spanyolország védszentjének, Jakabnak szenteltetett. E tem-

plom függeléke a székesegyháznak, honnét egyenes bejárás van. A belseje egy görög keresztet képez, magas ívboltozatát szép osz-

PALACIO NACIONAL ELNÖKI PÁLOTA MEXIKÓBAN.

lopok tartják és gyönyörű freskó-festések díszítik.

A templomok mór-stílusban, kevés spanyol keverékkel, a tornyok, kupolák, homlokzatok és a külső falak igen szép eredetiek, de a belseje valamennyi templomnak meglehetősen hasonlít egymáshoz.

A Palacio Nacional a Plaza Mayor keleti részén ma a mexikói köztársaság kapitóliuma áll, melyben jeles elnöke Porfirio Diaz lakik.

A Palacio Nacional-t 1692-ben kezdték építeni és azóta folyton nagyobbítva érte el a mai terjedelmét, mely az egész északi részét a Plaza Mayor-nak elfoglalja. Itt van a szövetséges kormány, az elnöki hivatal, több ezredre való kaszárnyahelyiségek, postahivatal stb. Az elnöki osztály pompásan van berendezve, különösen a követek csarnoka. A falakon híres emberek arcképei, ú. m.: a függetlenségi háborúnak a mártirjai, Hidalgo, Allende, Morelos, Matamoros és mások, Yturbide, Ariste, Juarez és Porfirio Diaz elnökök és Washington György arcképe és sok híres művészek műve.

A Palacio Nacional kapuja felett függ a Dolores templomból származó úgynevezett szabadság harangja, melyet a mexikóiak nagy tiszteletben tartanak.

Mint általánosan tudva van, astecek voltak Mexikó lakói, midőn az európaiak odamentek. Astecek élnek még európaiakkal keverve Analmac hegyein és völgyein, de nemzetük sajtáságai letűntek örökre, meghajlott az

európai civilizáció előtt és ma alig képzelhető arról a népről, hogy képes lett volna államot rendszeresen kormányozni, mint az Asteceké.

A régi astec hitt egy láthatatlan magasabb világteremtő és úr létezésében, a Taotl-ban. Ez alatt áll 13 főistenség és még 200 alárendelt, melyek mindegyikének egy bizonyos nap vagy ünnepély szenteltetett. Fölöttük áll az egész nép védistene, a szörnyű Huitzilopochtli, a mexikói Mars.

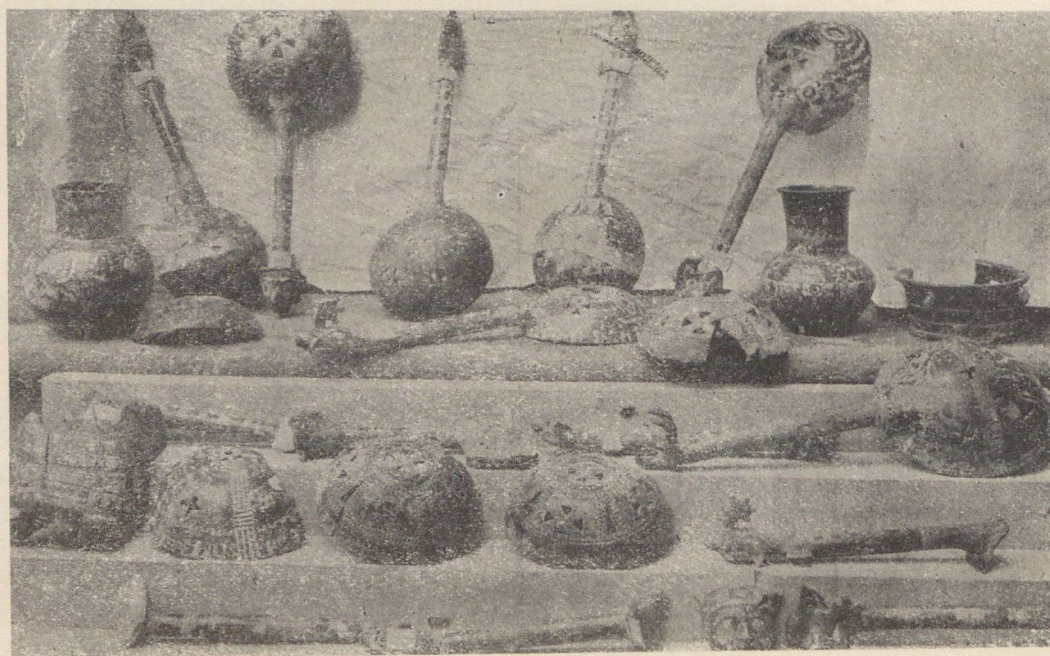
Legpompásabb templomai voltak és oltárain minden városban az áldozott hadifoglyok vére gőzölt.

A Teocalis (Istenháza) építése szerint, melyek a városok házainak számát meghaladták, a számtalan sokoldalú vallásos ünnepélyek nyilvánosak voltak.

Ezek vidám, békés természetűek, részben a papok, nők, férfiak, gyermekek felvonulásában — virág, gyümölcs és állatok áldozatában, részben pedig zord, borzalmas emberáldozatban.

Eleinte csak ritkán voltak áldozatok, de az ország terjeszkedésével mindig gyakoriabbak, míg végre minden ünnepély azzal záródott.

Az utolsó időben a legkisebb számítás

RÉGISÉGEK A MEXIKÓI MUSEO NACIONAL-BÓL.

Halál után háromszoros létben hittek: egy mennyországban, hol a harcosok paradicsomi boldogságban, egy helyben, ahol a közönséges módon elhaltak érzéketlen megelégedésben voltak és az emberiség legnagyobb részének, az istentelenek örök sötétségű poklában.

A halott égetése nagy ünnepélyességgel ment végbe, az előkelőknél rabszolga-áldozatokkal.

A papság a nyilvános és magánéletre korlátlan befolyást gyakorolt. A legelőkelőbb osztálya gondoskodott az emberáldozatról, másik a zenéről, gyermeknevelésről, írásbeli jegyzetekről és a naptár lényegességéről. Fölöttük két főpap állt.

szerint 20.000 ember volt az istenek oltárán leölve és e célból a foglyok összehozása többször háború okául szolgált.

Az áldozatok hulláit tobzódó lakomán költötték el, nem az állati étvágy kielégítésére, hanem a vallás iránti engedelmességből.

A papok legkitűnőbb foglalkozása volt a gyermeknevelés, korai szoktatás a vallás tiszteléséhez, magasabb iskolákban a csillagászat, mitológia, történet és képirás. A művészet mellett a földművelés is előre volt haladva és tisztelve és a nemzet jólétének alapjául szolgált.

Sokféle ércbányáik, a folyók homokjából az arany. Ezüst- és arany munkáik a spanyol

lokén túltettek — himzésszerű szöveteik, faedényeik, tartós fényes színeik, tollékszereik művészetéről tanuskodnak.

A rabszolgaüzlet tisztelt hivatás volt. A magasabb osztálynál a soknejűség meg volt engedve, a nőkkel tisztelettel bántak és azok a társadalmi ünnepeken és mulatságokon résztvettek.

Mexikóban különben, amennyire visszaemlékeznek, toltec-ek voltak az őslakók 648. évig, aztán jöttek a chichimec-ek 1170-ig, aztán a nalmal-ok 1178-ig és csak azután következtek az astec-ek vagy acolhuan-ok 1196-tól kezdve.

Nagy városuk volt Tenochtitlan, előrehaladt kultúrával és az volt a Montesumas astec dinasztiának a székhelye.

Francisco Hernandez de Cordoba spanyol hajóskapitány fedezte fel a Yucatan nevű mexikói partokat 1517. március 4-én. De Corteznek még nagyobb szerepe van Mexikó történetében, mert ő hódította meg ezt a nagy-kiterjedésű, Istentől megáldott országot attól a derék vitéz astec néptől.

Cortez a spanyol gyarmati hadsereg Cuba szigetén levő nagytehetségű katonatisztje volt és La Marina spanyol tolmácscsal, aki a Hernandez hajójáról száműzve lett lázadás miatt, itt Cortez megérkezéig megtanulta a benszülöttek nyelvét, ami oly nagy hasznára volt Corteznek, mint Cortez hódítása V-ik Károlynak. Akkoriban Montesumas volt Mexikó benszülött császára és La Marina tolmács révén tudott Cortez Montesumasval értekezni.

A mexikói Museo Nacional igen érdekes. Kár, hogy alapos felvilágosítás nem létezik minden egyes darabról, többnyire csak feltevéseken alapszik a leírásuk. Az astec-naptár vagy napkö, egy darab kőből, a Museo Nacional egyik legérdekesebb tárgya, melynek szép féldomborművéből az Anahuac ország középvídekein lakott népek történelmét tanulmányozhatjuk.

E nagy követ a mexikói Plaza major terén találták, amint a talapzaton irt legendáról kivehető és amely szó szerint így hangzik: »Aztec naptár vagy a napköve 1790. december havában találtatott, midőn ezen főváros Plaza majorjának kövezetét készítették és aztán le lett téve a székesegyház nyugati toronytövében, honnét átvitetett a Museo Nacionalba

1885-ben. Az átmérője 3 1/2 méter, súlya 482 métermázsa.« Humboldt szerint 24.000 kilogram szürkésfekete porfir és basaltkőből

PALENQUE-I KERESZT
a mexikói museo nacional-ban.

készült, de hiába kutatták, hogy honnét hozhatták Mexikó városába.

A hónapoknak 20 napja volt és minden nap más-más istenséget imádtak, p. o. a Nahoia hónap 20 napján a következő isteneknek áldoztak u. m.

1. nap az örök világosság istenének.
2. » a szél-istennek.
3. » a ház-istennek.
4. » a gyík-istennek.
5. » a kigyó-istennek.
6. » a halál-istennek.
7. » a szarvas-istennek.
8. » a házinyúl-istennek.
9. » a víz-istennek.
10. » a közönséges kutya-istennek.
11. » a majom-istennek.
12. » a folyondárnövény-istennek.
13. » a cukornád-istennek.
14. » a tigris-istennek.
15. » a sas-istennek.

16. nap a ragadozó-madáristennek.
17. » a mozgás-istennek.
18. » a kavics-istennek.
19. » a csók-istennek.
20. » a virágok istenének.

A kövön lévő középső fej a nap istene volt, kiöltött nyelvvel s nagy fülekkel, ami a világosság jelképe. Úgy látszik, hogy a homlokán van a kő készítésének kelete, négy derékszög jelzi a négy évszakot, az első a levegő napja vagyis tavasz, a második a tűz ideje vagy nyár, harmadik a víz ideje vagy őszi, negyedik a föld ideje vagy tél.

Az áldozatkő hasonló a naptárkőhöz, a faragványai tisztán mutatják a használatukat.

A tetején lévő üregből egy csatorna vezet le az oldalán, hol az áldozatok vére lefolyt. Az oldalán lévő alakok Tizoc győzelmes főembereit ábrázolják, midőn áldozataikat a hajuknál fogva hurcolják az áldozatkőhöz, hogy a napnak fel legyenek áldozva.

Ezen kő a székesegyház közelében találtatott 1791-ben és mivel igen súlyos volt a szállítása, össze akarták törni és az utcát burkolni vele, de azt megakadályozták és a legérdekesebb reliquia fenn lett tartva.

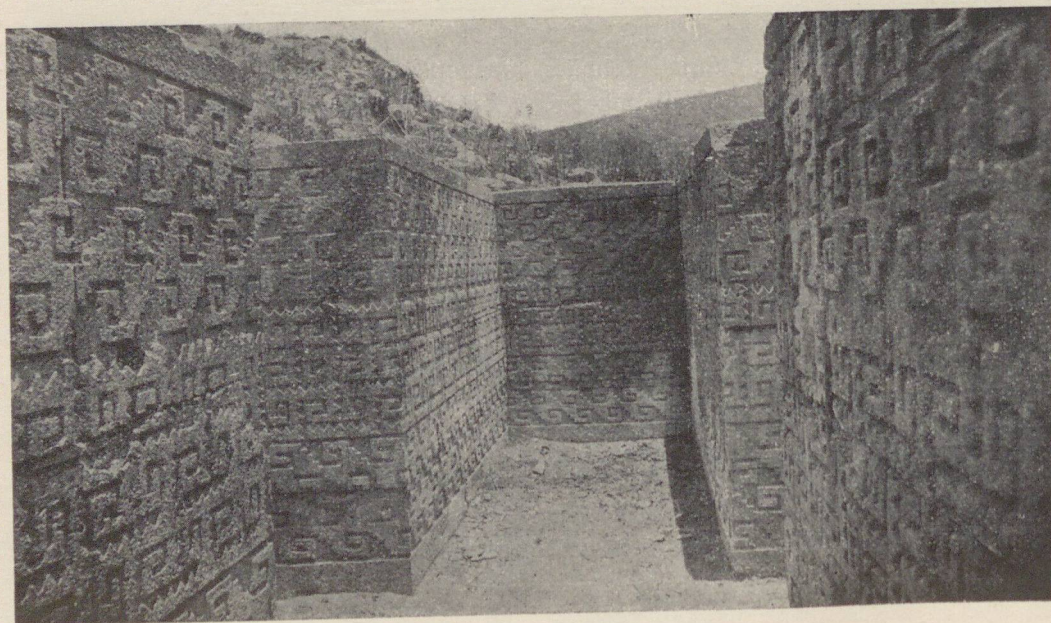
A Huitzilopochtli volt az ősmexikóiak hadistene, két arca van különböző vonásokkal, és talán két alakra szolgálhatott a két arc,

melyek egyike Teoyaomiqui, bár ez utóbbi név a mexikói mifológiában nem fordul elő. Némelyek szerint az egyik isten és a másik istennő, de ezen feltevés is tarthatatlan. E bálvány közel négy láb magas és három láb széles.

Tuxpanimonolit *Tzontemoc*, a teperuntlai kerületben találták és a leáldozó napot jelképezi, a fejét lehajtva, mely állásáról felismerhető, a kő alsó szélén a nap szentképe látható vad kifejezésben, az orrán nagy orrgyűrűkkel, nyelvét kiöltve, sajátos belföldi kőfaragványt mutat, az akkori nép Michtantechtlinek is nevezte, azaz a halottak urának. 1 méter 66 centiméter magas és 1 méter 9 centiméter széles.

Óriás fej, dioritkőből. Ezen szép példány tanuskodik az astecek akkori haladásáról a művészetben, az egész emlékeztet az egyiptomi emberfejekre, az arc kifejezése ünnepélyes, fejdíszre tele van kagylókkal, a fej közepén három rózsza van, az orrában turquoise-jelvény, az arcán keresztet mutató aranyjelvények vannak és kígyó fülbevalója. Ez a fej Chavero úr szerint az arany- és ezüstművesek istene volt.

A palenquei kereszt féldombormű és keresztalakjáról neveztetik keresztnek, de tulajdonképpen fát ábrázol, melynek tetején gyönyörű madár van, jobboldalán egy emberi alak áll csodálatosan szép idomokkal, a ki-

MITLA RÉGISÉGEI AZ OAXACA KERÜLETBEN (MEXIKÓ).

AZ UTOLSÓ ASTEC KIRÁLY SZOBRA MEXIKÓBAN.

nyújtott karjain egy gyermeket tart, melyet a madárnak nyujt. A fején mitraalakú süveg van, melyet a palenquei civilizáció alakjainak fején gyakran látunk.

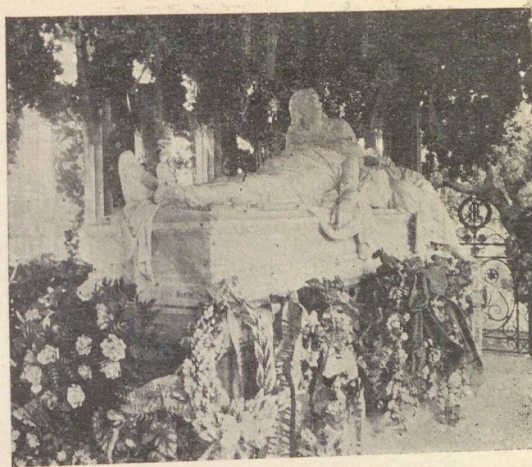
Ez a lap középső része két más féldomborművű lapnak, amely a palenquei régi templomban találtatott, kronológikus jelképet ábrázol.

Chac-Mool kőszobor. Meridában fedezte fel le Plongeon, többféle vélemény közt azt hiszi feltalálója, hogy Chac-Mool az Itzaes-nemzet királya, de miután azt számtalan helyen találták, azt hiszik, hogy tűzistenséget jelent és a két kezében tartó korong a napot jelenti.

A városban sok szép régi templom van és az egész országban szétszórva vannak a szebbnél-szebb régiségek. A legérdekesebbek különben Oaxaca területben, Mitla vidékén láthatók.

A Paseo de la Reforma, mely Mexikótól egész Chapultepec-ig tart, a legszebb boulevardok egyike a világon s Miksa császársága alatt alapítottatott. Gyönyörű szobrok díszítik, ú. m.: V. Károly, Columbus és társai, az utolsó pedig Cuatemoc bátor astec királyé, aki Montesumas öccse és utódja volt. Itt a sétautakat fák árnyékolják és délutánoként erre van a szép fogatok legélénkebb korzója.

A komolyabb jellegű nevezetességek megtekintése után legboldogabb voltam mindig, ha szabadban lehettem s Chapultepec volt legkedvesebb kiránduló helyem, de napokon át elbarangoltam a közeli falukba is a jó villamosokon.

JUAREZ SIRJA MEXIKÓBAN.

A szép anahuac-i völgyben legszebb Chapultepec és vidéke s nagyszerű a Grashopper-halom, amelynek óriás cypresszei árnyékában a legenda szerint Montesumas gyakran megpihent. A császár palankinben, környezve díszes apródok és cifra tollazattal ékesített harcosok által vitetett és mindenféle legyezőkkel legyezve vitték fel a hordszéken, hol fele úton egy barlangba ment kissé lehűlni, s a tzinsek igen tisztelték astec uralkodójukat, mivel látták, hogy oly jól vezeti őket a halom tetejére, hol azt a szép Istent imádhatták. A legenda szerint Montesumas palotája ezen a dombon volt, az úgynevezett szöcskedombon, astec nyelven Chapultepec; és itt a spanyol alkirály Don Mattias de Galvarez kezdte 1783-ban építeni a palotát, melyet fia Don Bernardo 1785-ben befejezett. Azon palota, mely manapság ott áll, mindenféle alkirály, császár és elnök hozzájárulásával nagyszerűvé vált s Mexicó elnökének a mai székhelye, úgyszintén a nemzeti hadiakadémiának.

A fekvése valóban felséges, egy oldalon jó, kigyózó kociút visz fel, de van egy lift is a kormányzó számára, amely a hegy aljáról egyenest a lakásába visz. A hegy többi oldala meredek szirtből áll.

A hegynél az esplanadeon a nemzeti katonai akadémiának növendékei állnak őrt az utaknál és csak a kormányzónak személyes engedélyével lehet a hegyre menni és a palota belsejét megnézni. Az esplanaderól a kilátás leirhatlan gyönyörű, falvak, városok, köztük

a fák közé beékelt szép Tacubaja, aztán a hegyek s azok mögött láthatók Popocatepetl és Ixaccihuatl tűzhányó havasok.

A galeriáról pedig a szép rónaság látható a tavakkal.

Szemben Mexikó városa tornyainak százaiból kimagaslik a székesegyház, a város mögötti tereken túl látható a domb alatt a guadalupai székesegyház. Tovább a baloldalon a Molino de Rey-féle csatamező. A hegyoldalon függő kertekből is felséges a kilátás a messze hegyekre.

A kastély berendezése igen érdekes, minden alkirály, császár és elnök hagyott benne

alján szép kis tavak vannak hattyúkkal s csolnakokkal és az arra vezető széles utakon kellemes sétálás és kocsizás esik a terebélyes cypressek árnyékában. A palota parkjának bejárata közelében elegáns kioszkok vannak, hol az előkelő társaságok találkoznak és az alatt a kioszkok előtti téren várakozik a szép fogatok nagy sokasága.

Gróf Szapáryval is e kioskban találkoztam utóljára. Mondta akkor, hogy egészsége már javul, mert lázai megszűntek.

A bikaviadalok arénája, a Plaza de Toros közel van a szép parkhoz, a nép erősen ragaszkodik eme vértontó látványossághoz,

CHAPULTEPEC-I ELNÖKI PALOTA.

különös érdekű és szépségű emléket, a fényűzési díszítmények pedig kizárólag Sarolta császárnénak köszönhetők. Ami a császárságra emlékeztetne, az eltűnt és az R. M., azaz a mexikói köztársaság kezdő betűivel ellátott tárgyak által pótoltatott. Az elnök családi osztálya is igen jó ízléssel van berendezve. A felső emelet néhány termében astec korszakbeli fegyverek is vannak és más érdekes tárgyak.

A kertben érdekesek azon óriási fák, melyek már Montesumas idejében is óriások voltak, a legrégibb cypresse körül, félkörben lépcsőzetes, magas fehér márványemelvények vannak, hol a díjakat szokták kiosztani. A hegy

mely főszórakozását képezi. Csak kétféle hely van az arénában, az árnyékos és napos, az előbbi 50 kr., a napos pedig csak néhány krajcár. Többen odanyilatkoztak, hogy jó-érzésű egyén oda nem megy el, de bizony én számtalan elegáns fiatal nőt láttam ott bakfis-leányaival nézni azokat a borzalmas játékokat.

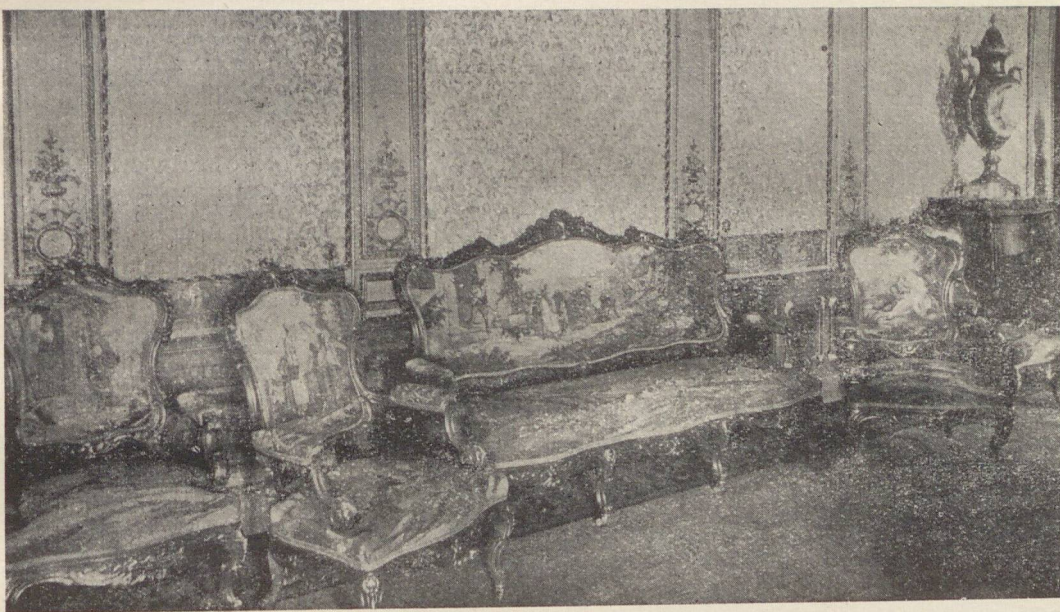
Legérdekesebb téma volt nekem, ha Paczka az alvaradói tanyai életéről beszélt »a terra calientén« (forró földön), hol neki igen szép gazdasága van. Tanyájának felirata: Alejandro Paczka, Cafetal Hungaria. Mennyire szerettem volna oda eljutni, de messze volt Mexikótól, két napi utazás és akkor ő nem is jöhetett volna.

A földet ott fel sem szántják kukorica alá, hanem a pihent földről a tövist és dudvát, mely egész erdőt képez, nagyjából kivagdosák, midőn megszárad, akkor azt felgyújtják, felégetik, aztán egy munkás egy jó lépésre egy hosszú, hegyes karóval kis gödröt fúr a földbe, az utána menő kukoricaszemet rak belé és befedi. Midőn a kukorica már növésben van, akkor egy kaszadarab alakú késsel kikocsolják körülte a dudvát és ezen gondozás után a kukorica bő termést ad, nem hiába, hogy Amerika a kukoricának eredeti hazája. A talaj oly forró, hogy zöldségféle

még a szomszéd tanyabeliekkel sem képesek elég gyorsan elfogyasztani.

Pap csak minden három-négy évben fordul meg egyszer a tanyák között s akkor kereszteli meg a gyermekeket, midőn már szivaroznak is, habár az ottani szokás szerint a négy éves gyerek még szívesen veszi az anyatejet és ott minden árva gyermeknek akad tápláló mamája, mert ott a gyermekszeretet és a virágszeretet nagyban ki van fejlődve az asszonyok között.

Paczka birtokát egy szép kis folyó szeli át, mely fölött a fák és kúszónövények bolthajtást képeznek, a nagy hőségben oda mene-

A CHAPULTEPEC-I PALOTA EGYIK TERMÉBŐL (MEXIKÓ).

telen is alig terem ott, a burgonya és paradicsom csak diónagyságra és keveset terem, ellenben a retek októbertől májusig mindig jól terem és kellemes konyhacikk. Az ananász a legrosszabb földben is bogáncsmódra díszlik és szép gyümölcsöt ad, többféle trópusos gyümölcsfaj van és néhány dinnyefaj. De bizony nyáron nehezen nélkülözik a zöldséget és a nagy hőségtől vérszegény lesz egy évtized alatt az európai és szeretne onnét elmenekülni, ha lehetne. A legközelebbi piac, hol bevásárolni lehet, egy napi lovaglásnyira van, Cordoba. Szárnyas baromfira és malacfélére vannak utalva, mert oly nagy állatot, mint a szarvasmarha, oly nagy forróságban

külnek fürdeni naponta számtalanszor és csolnakon kell a kávé és egyéb terményt azon áthordani. Olykor egy aligátorkát és tigriskölyket is lőtt Paczka, mert ezek a libákat nagyban dézsmálják. Ha a ház melletti nagy fáról egy hosszú óriás kigyót látnak lefüggni, elmennek mellette s nem bántják. Egyszer az ebédnél felülről egy vékony, de a legmérgebb zöld kigyó esett le a leveses tál mellé, a vendég a kés hátával a kigyó derekára ütött, amitől a gerince eltörött és tehetetlenné vált; a vendég a kigyót félre dobta és azzal tovább étkeztek.

Midőn magyarul így elbeszélgettünk, szinte hihetetlennek látszott, hogy oly messze va-

CHAPULTEPEC ős CYPRUSFÁI.

gyunk hazánktól, de azért fájt nekem látni, hogy ő mennyire szeretne hazánkba visszatérni, de hát nem teheti. Mexikóban Paczkának hivatalt is adtak, mert derék, arravaló embernek ismerték meg, de annak megerősítését Budapestről várta és annak késése neki sok nyugtalanságot és sok költséget okozott és gróf Hohenwarthot is bántotta, hogy többszöri sürgetésére sem válaszoltak Budapestről.

Midőn Mexikóból több napi kirándulásra vidékre mentem, a Hôtel Palacio-ba hívtak, hogy mennék oda, ott magyar igazgató is van és kitűnő étkezés. Visszatérve tehát, oda

szálltam, de főévad lévén, a jobb szobák meg voltak rendelve és én pár nap múlva csakhamar visszasiettem a szép, parkos Hôtel del Jardin-ba, hol végig maradtam.

A Hôtel Palacio tulajdonosa Bony volt. Neje egy elegáns, kedves, szellemes francia nő. Egy szombati reggelen 5 órakor együtt mentünk kocsin a Santa Anita indián falucskába, megnézni az úszó kerteket, a Chinampast és az indián ünnepet.

Az úszó kertek egy labirinthez hasonlíthatók, mert annyi apró földdarabkából áll és mindegyikét csak vizen, primitív, apró csolnakokon lehet megközelíteni. A szél gyakran egy-egy darabot leszakít és a szomszédéhoz sodorja és innét veszi nevét az úszó kertek, astec nyelven Chinampas. Ezen messze kiterjedésű kertek látják el a várost zöldséggel és virággal régidők óta.

A Viga csatorna köti össze a várost a távolabbi falvakkal és a tavakkal, hová a felesleges vizek levezetődnek. Az indián ünnepély a Viga csatornán és partján folyik le s a virágokkal, szalagokkal díszített gondoláktól, melyeken az indián fia-

talság, a leányok fehér vászonruhában, ezüst díszszel és fejükön díszes virágkoszorúval foglalnak helyet, alig látszik a folyó vize. A parton a fákat és az utca fölött a két oldalon lévő házakat virágfüzerek fonták össze, a fák alatt virágos, szalagos sátrak, díszes Ringelspiel, teljes mák-, kék búzavirág és fehér-sárga margueritből valóságos kazlak között mulattak az indiánok.

Bony né szellemesen tudott figyelmeztetni az érdekes apróságokra:

— Nézze csak ezeket az apró halacskákat, mily izletesen néznek ki zöld kukoricahéjában sütvé és mily jók, kóstolja csak. — És

ÚSZÓ KERTEK MEXIKÓ MELLETT (CHINAMPAS).

ÜNNEPÉLY A VIGA CSATORNÁN, MEXIKÓBAN.

oly őszinte szeretettel beszélt az indiánokról. — Ilyenkor boldogok szegénykék, — mondá.

Az ünnepélynek 9 órákor vége van és déltájban már nyoma sincs. Az indián városrész végénél a Paseo de la Reforma két szélén egy-egy gyönyörű magas talapzaton álló indián szobor áll.

Bonyné mint szorgalmas, gondos háziasszonyt is tiszteltem és szeretetreméltósága felejtethetetlen előttem.

Háromemeletes szállodájuk fölött egy lapos tető képezte a negyedik emeletet, hol a fehérneművel dolgoztak. Reggelenként felmentem oda jóreggelt kívánni, szerettem nézni, mily ügyesen siklik fehér, kis kezében a vasaló a csipkéken, midőn a leányokat tanította. A tetőről gyönyörű kilátás volt köröskörül a város fölött, különösen este naplemente után, mikor a Popocatepetl és

Ixtaccihuatl ezüstös csúcsai csillogtak a templomok fekete keresztjei mögött a távolban.

— Látja, madame, — mondta nekem — ez az én szép világom, melyet én mindig élvezhetek és dolgozni pedig én nagyon szeretek.

Három kedves, szép leánya is volt Bonyének. Több ízben étkeztünk együtt, sőt még a Jardin-szállóból is meghívtak ebédre. Az étkezés ott valóban kitűnő volt. Az étlapok dísznyomása Párisban készült.

Az idősebb, szép Mlle Maryval egyszer át-

mentünk a szemben lakó báró Kaskához, ki jó barátjuk volt és kérésünkre szívesen megmutatta a Miksa császár- emlékeket, melyeket ő drága pénzen vásárolt össze, hogy ne kerüljenek idegen kezekre és hazája, Morvaország múzeumának fogja idővel adományozni ezt a becses gyűjteményt. Névjegyén Dr. F. Kaska áll. A báró Miksa császárral jött Mexikóba, mint gyógyszerésze. Gyógyszertára jó hír-

névnek örvend és báró Kaska most gazdag és tisztelt egyén.

Az American

Photosuplay amatőrüzletben feltűnt a sok felvételem, melyet odavittem előhívni és két újságíró meg is látogatott és kikérdeztek engemet terveimről, mert annyi képet csak egy könyv megírásához

szoktak felvenni, mondták, ami ellen én tiltakoztam s mondtam, hogy egy ilyen idős asszony, mint én, bejáratja magában a világot kellemesen, különösebb czél nélkül, de azért másnap

egy csinos cikk jelent meg egy angol és egy spanyol napilapban beszélgetésünkről. Művelt, derék embereknek látszottak lenni. Néhány ott lakó magyar ember is felkeresett engemet. Idegenek közül J. Breier consul General de Suède et Norvége és a mexicói elnök Porfirio Diaz öccse: Carlos de Landa y Escandon. (Mint ifjabb testvér az anya nevét viseli.) Ezeket a névjegyeket távollétemben az igazgató vette át számomra.

A spanyolok udvariasságát rendkívülinek

MEXIKÓI SPANYOL SZÉPSÉG.

mondják, persze én csak tolmácsolásból mondhatom. Ha valaki belép egy házba, azt mondják neki: a mi házunk az ön háza, és ha valamely tárgyat megdicsérnek, azt felelik, hogy szerencsémnek tartom felajánlani, tehát így minden az enyém lett volna.

A mexikói nő mind csinos, erős és egész-

hímezve selyem-, arany- és ezüsttel és a széles karimájukon a monogramjuk, rövid jaket és hegyes cipő, bő nadrág és az egész öltözet felett egy sál alakú serape, melyet előkelően tud a spanyol a bal vállán viselni, ha nem veszi fel egészen. Felöltőt ritkán viselnek. A mexikói járhat mezítláb és hitvány nadrág-

TEHUNTEPEC-I JOBBMÓDÚ MUNKÁSNO TÉPLOMI
ÖLTÖZETE (MEXIKÓ).

TEHUNTEPEC-I JOBBMÓDÚ MUNKÁSNO UTCAI
ÖLTÖZETE (MEXIKÓ).

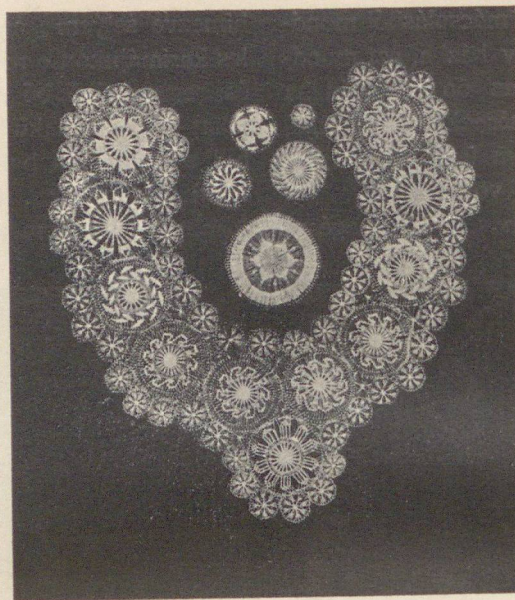
séges és kitűnnek hosszú fekete szempillájuk és erős szemöldökük által, fűzött nem ösmernek és igen kedvelik a zenét és virágokat. A benszülött asszonynak gyermekei sokkal erősebbek, mint az európaié, a négy éves korú jobb felfogással, többet tanul, mint ott a hat éves európai gyermekek.

Mexikói területre lépve, feltűnők a férfiak magas kalapjaik, a jómódú osztálynál dúsan

ban, de a kalapja azért értékes, és lóháton a gazdag mexikóinak úgy a lószerszáma, valamint az öltözete igen díszes ékszerrel és csipkével.

Ott a szegényebb osztályú nők is külön van templomi, külön utcai és külön vigalmi öltözete. Érdekes és szép a tehuan-tepec-i nők öltözete, de mezítláb vannak. Husvét szombatján temérdek szép népviseletet lehetett látni Mexikóban.

Mexikóban a nők öltözetének főcikkét egy 80 centiméter széles és 2—3 méter hosszú sál képezi, melynek reboso a neve. Egy ilyen sál nélkülözhetlen, azt viseli a nő, ha fázik, ennek egyik végét teríti fejére, ha forrón süt a nap, ebben hordja a gyermekét és ebben a terhet vagy bármit is. Némelyiken pedig egyéb ruházat sincsen a rebosonál, mely erős mosószővetből készül, leginkább kék színben vagy barnában és a két végén a rojt minél díszesebb és szélesebb, annál drágább. A közép-mesterember osztályú nő könnyű fekete voál-féle kelméből viseli, az úri, előkelő osztály pedig drága fehér vagy fekete spanyol selyemcsipkéből, mely a fejéket és mantillát

MEXIKÓI KÉZIMUNKA.

is pótolja ügyes rendezés által.

Különlegesség ott az a gyönyörű csipke, melyet igen finom fehér cernából készítenek (nálunk tenerif-csipke név alatt ismeretes), továbbá bőrpárnák beégetett munkával, mexikói motívumok szerint, különösen kapósak az idegenek előtt, mely a Yturbide-üzletben a San-Francisco-utcában talán legnagyobb választékban kapható, valamint onyxból készült tárgyak, aligátorbőröndök. Az aranyművesek-

nél pedig sokféle drágakő, elsősorban gyönyörű opálok. Mexikóban semmi sem túl drága, minek jele, hogy az Egyesült-Államokból az amerikaiak oda járnak bevásárolni, a munkadíj ott kevés.

BÓRPÁRNA, BEÉGETETT MUNKA.
A pulque ital készítése.

BÓRPÁRNA, BEÉGETETT MUNKA.
Indián nő gyermekével.

A mexikói vasutak olcsók és az utas kényelmére a városok szállodái különféle áراikkal meg vannak nevezve a menetrenden és minden egyes vasuti térképen. Mexikó városban háromféle fiakker van, legdrágább a kék-zászlójú: 2 frt, a vörös 1 frt 50 kr. és a sárga vagy fehér csak 1 frt óránként, ünnepnap és este kivételével, a bakon ülő szolgának pedig, aki ajtót nyit, 10—15 kr. fizetendő. Ha túlságosan sokat követelnek, a számjukra kell hivatkozni és akkor fékezik kapzsiságukat. A villamosok igen szépek és jók és minden irányba közlekednek.

Minden szállónak van fürdője és a fehérnemű mosása szépen és pontosan történik. Mexikóban és a hegyek közt tavaszi ruha viselendő, mivel a lég gyorsan változik melegegről hidegre, de a déliebb tengerparti vidékeken a legkönnyebb nyári ruha ajánlandó.

Az utcák nevei valamely fontos esemény napjának a keletét viselik, ú. m.: Cinco de Mayo (május 5-ke), de többnyire vallásos elnevezésűek, p. o. az Isten szeretete utca, Jézus-tér stb.

Szép cukrászdák és fagyaldák vannak Mexikóban és egyáltalán kitűnőek a sütemények s híresek a Celaya, Queretaro és Moreliában.

A mexikói utcai árús mesés mennyiségű

portékát tud magára felpakkolni, a fejére, hátára, vagy taligájára, de legeredetibb a baromfi-áruló; a rengeteg különféle fajta szárnyasok megkopasztva, csak a fejen és lábon meghagyva a tolla, egész térdig érő köpönyeget képez rajta és torka szakadtából kiabálja az állatok neveit.

Midőn virágmagokat akartam Mexikóban vásárolni, kinevettek érte, azt mondták, hogy ott a kertészek Németországból hozatják a magokat, mert csak az megbízható. Egyáltalán ott mindenben a német kereskedőt pártolják legjobban, az meg alapítja először a jó hírnevét, aztán az árúk jó és pontos kiszol-

gáltatásával azt meg is őrzi. Ha tudnák Mexikóban, hogy mennyi és minő kitűnő terményeink s boraink vannak Magyarországon, valószínűleg pártolnák a mienket is és a magyarok is igyekeznének jól és pontosan kiszolgáltatni őket.

TERHET HORDÓ MEXIKÓI.

TZONTMOC (A LEÁLDOZÓ NAP).

MEXIKÓ MEKKÁJA: GUADALUPE.

A guadalupe-i szentszűz legszentebb egész Mexikóban, akihez még az indiánusok is mint csodatevő segítőhöz zárandokolnak, mert ahol megjelent, ott bugyogott fel a friss ásványvizforrás, melynek tetejére egy kápolnát építettek, és többszöri csodadolgok megtörténte után hivatalosan kikiáltották a guadalupe-i szentszűzet Mexikó, vagy új Spanyolhon véd-szentjének és úrasszonyának, és 1810-ben szeptember 15-én, midőn Hidalgó plébános a szentszűznek zászlaját az Atotonilco kis templomról levette és az anyaországtól Mexikó függetlenségét kikiáltotta, Guadalupe lett az ő követőinek harci jelszava. December 12-én van az országos ünnep és zárandokolás napja a guadalupe-i kúthoz, amit a köztársaság alatt és után egybegyűlt első kongresszus is elismert nemzeti ünnepnek.

Guadalupe egy hegynek a neve, melynek alján a szentszűz először megjelent Juan Diegó indiánnak, ki által kérte a püspöktől, hogy ott egy templomot építtetne. A püspök hitelt nem adva Juan Diegó beszédének, kézzel fogható jelet kért. Ekkor a guadalupe-i kopár sziklán, midőn a szentszűz ismét megjelent előtte, gyönyörű virágok, rózsák termettek egyszerre és ezeket kellett neki bizonyágul elvinni a püspöknek és midőn tilmájából ezeket a lábai elé szórta, a tilmán ismét megjelent a szentszűz alakja, amit most már a püspök saját szemével láthatott.

A guadalupe-i hegy lábánál egy csoport apró templom keletkezett. Az eredeti Nuestra

Senora de Guadalupe (Guadalupe-i asszonyunk temploma), amely Zumarraga püspök által építtetett, ki később mexikói érsek lett, amidőn Juan Diegótól a tilmát kapta, azt a csodaköpenyt, amelyen a guadalupe-i szűz Mária megjelent és képét örökre otthagyta. Ez a főszentélybe lett elhelyezve.

Később, 1622-ben nagyobb templomot építettek, ahol a csodatevő tilma elhelyezve volt és 300 évig maradt, kivéve azt a négy évet, melyet a guadalupe-i vízáradás következtében menedékhelyül a székesegyházban töltött, a hová az érsek és alkirály csolnakban, ima és ének kíséretében vitték át.

A mostani plébániatemplom 1695-ben épült magas kupolával, mely erős korintusi oszlopokon nyugszik. A hajó hosszúsága 200 láb. A főoltárt a nagy, Tolsa nevezetű szobrász készítette, az oltár körül tömör ezüstkerítés van fehér márványalapon, melyet Bucareli alkirály ajándékozott, aki ott is van eltemetve. A kórus karzata mahagoni és ébenfából van faragva, a szekrestyében is értékes faragványok, festmények és onyxasztalok vannak. A mostani pompás főoltáron van egy carrarai hófehér márványkeretben, mely oly fehér, mint a Popocatepetl hava, a szent »tilma«. Ezt a keretet Carrarában készítette Nicoli szobrász a mexikói művészek rajzai után és a keret gyönyörű aranyozott bronzéktárgyakkal van ellátva. Szemben ezzel a kerettel térdel Mgr. Labastida, akinek a gondoskodása alatt ez a nagy mű befejezve lett. A főoltár baldachinja

skót gránitból készült oszlopokon nyugszik, melynek tetején aranyozott rózsákból készült kereszt van, mert ezek a rózsák a guadalupei szentszűz jellemző virágai. A baldachin homlokzatán látható XIII. Leó pápa címere és a következő költeménye gót betűkkel:

Mexicus heic populus mira sub Imagine gaudet
Te colore, alma Parens, praesidioque frui.
Per te sic vigeat felix, teque auspice, Christi
Immotam servet firmior usque fidem.

Leo PP. XIII.

Lefordítva: »A mexikói nép örömmel imád tégedet szent anya, ezen csodálatos kép alakjában és örvend, hogy tehozzád feltekinthet védelemért esdve. Bárha ezen nép teáltalad virágzó boldogságban és örökké a te oltalmad alatt erősödne Krisztus urunk hitében.«

A baldachin ívezetei között van a négy allegorikus szobor, amely a négy főerényt ábrázolja, t. i. a bölcsesség, az igazság, az állhatatosság és a mértékletesség. A főoltár alatt egy végtelen erős vasboltozatú kriptá van, mely tüzetes utáinzata a madridi Escorial-kriptának és tiz oltár van ezen nagy templomban. A magas oltár és baldachin értéke magában véve meghaladja a 700.000 koronát. A dóm

bővelkedik aranyozott földömbörművekben, lefüggő virágfüzerekkel és rózsaszínű rózsákkal. A bazilika falai dúsan vannak gyönyörű freszkófestményekkel is ellátva. 1895-ben nyerte el ezen nagyszerű bazilika a teljes befejezését, midőn a guadalupei szentszűz-kép egy nemes kövekkel, ú. m.: gyémánt, rubin, safir és más értékes drágakövekkel ékített valóságos fejedelmi aranykoronával lett megkoronázva, melynek értéke mesés. A koronát mexikói hölgyek állították elő, akik saját ékszereiket ajánlották fel erre a célra és egy párisi aranyműves készítette 150.000 korona munkadíjért. Az alakja egy császári diadémét ábrázol, 62 centiméter magas és 130 cm. széles köröskörül, magában foglal 22 címert, a mexikói 22 püspökséget jelezve, ezek fölött angyalok vannak, kik körülveszik a koronát, hat más címert tartva, és az egész fölött egy sas van, mely körmei közt tart egy nagyértékű gyémántkeresztet. A koronát a tilma fölött egy cherubin tartja. Ezen korona a legértékesebb ékszer, amely a vallási szertartásoknál létezik.

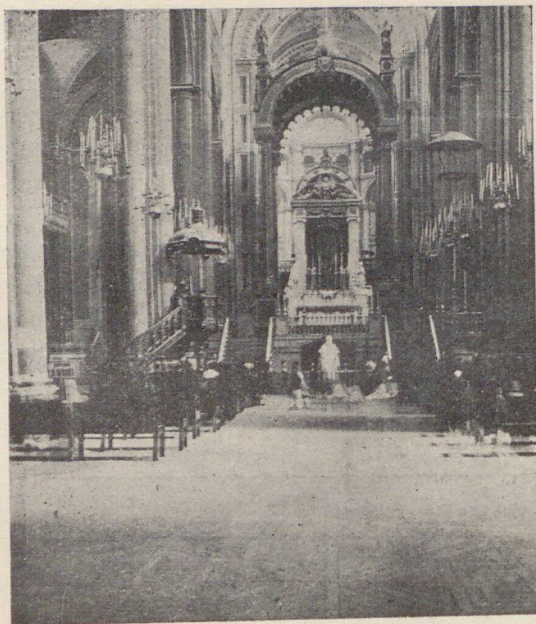
A főoltáron látható »tilmát«, melyben Juan Diego rózsákat hozott a püspöknek és midőn azokat feltárta, a szentszűz csodálatosan meg-

GUADALUPE-I SZÉKESEGYHÁZ (MEXIKÓ).

jelent, néhány évvel ezelőtt művészek és tudományos szakértőknek megengedtetett, hogy vizsgálják meg a festményt, amit ők tüzetesen meg is tettek és midőn felemelték róla az üveglemezt, oda nyilatkoztak, hogy a színek a művészetben eddig ismeretlen módon vannak a tilmára illesztve, de mindnyájan abban egyeztek meg, hogy a kép nincsen festve és így a kép titkait nem voltak képesek megoldani és semmi határozottat a kép eredetéről mondani. Dacára, hogy a tilma már 400 év óta létezik ezen a helyen, színei még mindig

meg, honnét nevét veszi a La noche triste-fa (szomorú éj fája). Tacubától nem messze ösvéres tramwayn jutni a szép spanyol panteonba, melyben nagyszerű fehér márvány-emlékek vannak. Mexikó és vidékén bármerre mentem, mindenütt virító orgona, jázmin, akácfa és szebbnél-szebb fák, bokrok és folyondárokkal találkoztam márciusban a kertekben, a levegőt pompás illat tölti be mindenfelé, az utcákon, vásárcsarnokokban halmokban kínálják a virágot és mindenféle európai gyümölcs is van már az odavaló mellett,

GUADALUPE-I SZÉKESEGYHÁZ MAGAS OLTÁRA.

LA NOCHE TRISTE FA TACUBAN.

fényesen élénkek, míg a többi festmények azon korból már elhomályosodtak. Csoda-e, hogy a népnek nagy sokasága hisz ebben a csodában, midőn még a művészek és tudósok sem tudják ezen legenda titkait megoldani.

A guadalupe-i kápolna fölötti hegyen van a temető, hová csak a dúsgazdag mexikóiak temetkeznek.

Mexikó közelében Tacuba csinos kis falucskában áll egy igen öreg fa, »La noche triste« néven ismeretes. Cortez e fa körül vívott az astecekkal nagy csatákat és vesztesége közben 1520-ban, december 31-én ezen fa alatt pihent

ú. m.: görög és sárga dinnye, sárga és őszi barack, magnélküli cseresnye stb.

Tacubaya a legkedvesebb nyaraló helyük a mexikóiaknak szép kertjei és szépen fásított utcái végett. Ott van a régi érseki palota, hol ma a nemzeti csillagda van.

Amecameca Mexikótól vasuton két órányira van az Ixtaccihuatl és Popocatepetl havasok alján. A Popocatepetl tűzhányó 5452 méter magas, 170 méteres mély kráterrel, az Ixtaccihuatl pedig (fehér asszony) 5207 méter magas kráter nélküli tűzhányó. A hegyek alján tölgyek

és fenyvesek vannak, magasabban már kopárság van és 4000 méteren túl hóval vannak borítva a tűzhányók.

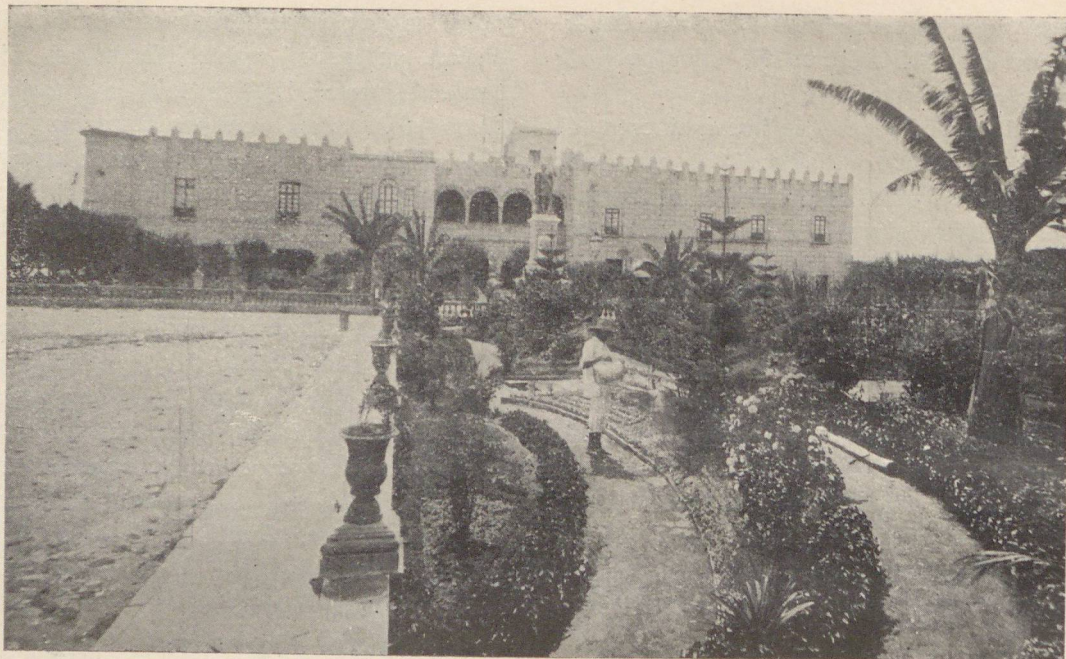
Az állomásnál se ló, se kocsí nincsen, de nem is kell, mert az állomástól a szembe lévő szenthegyet könnyen körül lehet egy-két óra alatt sétálni, ahonnét a havasok legszebben láthatók. Ez a leghálásabb kirándulás Mexikóból, a vulkánokat láthatni, de aki meg is akarja mászni, annak három napot kell rászánni és nem veszélyes, csak fáradságos. Mint mondják, Amecamecán passziójátékok is vannak, melyeket az indiánok adnak elő nagypénteken.

Az indóház mellett van a szép Hôtel Americain gyönyörű kis vendégszobákkal, társal-

gókkal és elég jó ellátással (kivéve a kemény sülteteket, melyekkel egész Mexikóban találkozni). A húsnak különös ízét én a talajnak vélem tulajdonítani, melyen a szarvasmarha legel, hol a fűnemek különböznek az itteniektől. Sokan ételmet Mexikóból hoztak magukkal és egész idejüket a szent hegyen töltötték ősfák és fenyvesek alatt, honnét a kilátás úgy a fehér Popocatepetl és Ixtacihuatl vulkánra, mint Mexicó felé, fenomenális és az ottani időzés felejthetetlen marad örökre. Ezen kilátás kissé Darjeelingre emlékeztetett, honnét a Himalaja csúcsait láthatni. Van a szent hegyen egy régi temető és templom is legendáival és egy kis megpihenő fogadó, zivatar esetére.

CHAC-MOOL.

CORTEZ-PALOTA CUERNAVACÁBAN.

CUERNAVACA.

Cuernavaca Morelos állam fővárosa 50 mért-földnyire van Mexikó várostól, hat óra távolságra vasuton, 1645 méter magasságban. Eleinte kisebb hegyek között kanyarog a vonat, a völgyeket aloeültetések borítják, a falvakat fűz- meg gyümölcsös kertek díszítik, tovább a vonat erősebben kapaszkodik, a falvak ritkábban mutatkoznak, de visszatekintve, a kilátás leirhatlan szép az elmaradt tájra, a lapályon a városok, tavak, hegyek, tűzhányókra. Még feljebb már csak rozoga gunyhók vannak, a sziklákon vadonban aloék, a fenyvesek is mindig gyérebbek lesznek, amidőn végre a passzus 10.000 láb tetőpontját, a vízválasztót eléri, már oly kopár a vidék, mint a mi trieszti karsztunkon és ide el legyen az utas meleg ruhával látva, mert itt jó hideg van. Midőn a vonat a cuernavacai vagy a csendes oceáni oldalon lefelé fut, szép pinus strobus erdők és a sziklákon ismét aloék vannak vadonban és csakhamar szelid, meleg levegőbe jutunk, az előttünk elterülő lapályból sajátságos alakú, karcsú, magas hegy-csúcsok merednek ég felé, azokat időnként

szem elől elvesztve, majd közelebb látva, végre leérünk Cuernavaca nagykitérjedésű, katlanszerű magas fensíkjára, hol a folyók már megváltoztatták menetüket és gondosan bemunkált földeket szelnek át és délben, tikkasztó hőségben érünk Cuernavacába. Ezen vasutvonal értékét kiválóvá teszi még az, hogy nincsen alagút és néhány mély út kivételével folyton lehet élvezni a gyönyörű vidéket. A cuernavacai vasutállomástól egy remek, újonnan épített fehér márványhidon szalad át a tramway, melyet négy öszvér húz a városba.

Mexikó meghódítása előtt Cuernavaca volt a Tlahnicasok fővárosa, mely független törzs volt, amíg Montezuma magához kerítette. Cuernavacának V. Károly adományozta a városi címet, de valóban csak 1834. évben lett azzá. Itt volt 1855-ben a kormányzóság székhelye, melynek elnöke Don Juan Alvarez tábornok volt. A császárság alatt Cuernavaca a nyári főváros volt és Miksa császárnak szép kis lakhelye és kertje volt, melyet Olindónak neveztek és a Borda-kertben szeretett időzni, de igen lehangolta őt itt az összeesküvés hire,

mely az élete ellen törekedett és a mexikói úton fenyegették őt megtámadással.

A főutca a Calle National, a főter pedig a Benito Juarez. A hegyi patakok medreit megváltoztatták és tartályokba vezették, ahonnan külön vezetékek látják el a kertet, tavakat, házakat a szükséges vízzel.

Az országház a régi Cortez-féle palotában van és itt pihent a hódító, mielőtt Mexikó városát másodszor megtámadta volna és a nagy kalandor e palotában töltötte utolsó éveit, melyet ő maga épített és itt ölette meg feleségei közül egyikét, egyet pedig a Coyocankútba fúlasztott.

Azon időkben a szegény fiúkból milliomosok lettek az arany- és ezüsbányák által és Cuernavaca most is büszke arra a házra, hol José de la Borda lakott. A kert terraszírozva van, gyönyörű tavacsák, vizesések és szökőkutak vannak sűrű, erdőszerű facsoportok között, melynek rendezése sok millióba került.

Cuernavacában sok érdekes régi templom van. A San-Francisco-zárdát 1529-ben a szentferenciek építették, mely most székesegyház és több templom és kápolna csoportjából áll. A husvét előtti nagyhéten az oltárok és csillogó tárgyak függönyökkel és takarókkal voltak befedve a templomokban és csak a külsejét fényképezhettem. Egyéb nevezetes épületek; az új kormányzói palota, a Porfirio Diaz-színház, könyvtár stb.

A vidéke is érdekes.

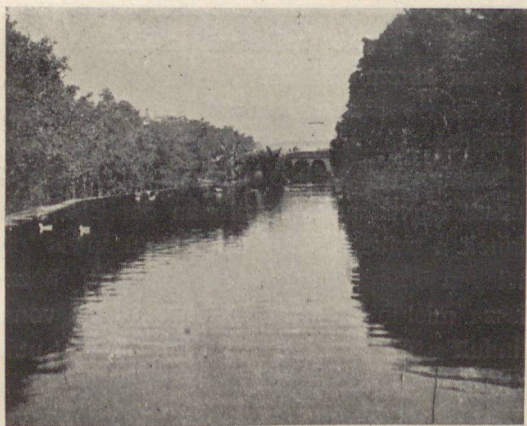
Egy délután Miksa császár nyaralóját néztem meg Acapancingóban, mely egy órányira

van Cuernavacától és az egy oly egyszerű helyecske, hogy azt Miksa császár bizonynyal a maga kedélyéhez választotta, hogy kedvére megpihenhessen.

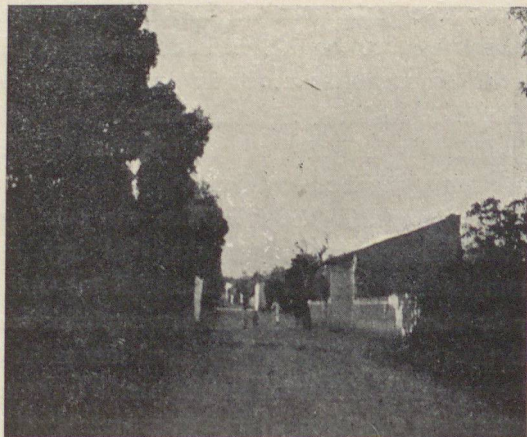
A falucska házai közé van beékelve a császár lakása. Egy igénytelen kapun át, az őrségi épületek között keskeny behajtó út vezet a ház elé, mely dupla épület és három szoba egysorjában, melynek ajtajai egy széles folyosóra nyílnak, honnét a középső lépcsőn egyenest egy tekintélyes nagyságú fürdőmedence vizében találhatott a császár enyhülést bármikor is az ott uralkodó nagy hőségben, melyet én még márciusban is tikasztónak találtam.

A ház mellett egy hosszú épületben van a régi konyha nyitott tűzhelylyel és néhány étterem a személyzet és kísérek számára.

A lakóház mellett a kertet egy kis csörgedező patak szeli át, mely a fürdőmedencét is vízzel ellátja és a császár idejében gyönyörű virágokkal volt a kert rendezve, de lehetett is, mert a növényzet ott már rendkívül szép és buja. Az utcák két oldalán a rózsák sárga, fehér, piros, rózsaszinben dúsabb sövényt képeztek, mint nálunk a magas lyceumkerítések, a kertekben bannana, pálma, kávéfa össze-vissza nőve, már trópusos jellegű. Sarolta császárné, mint tudjuk, büszke nő volt, de vidám és szellemes és a virágot és természetet végtelenül szerette, nagy gyűjteménye volt lepkékből, bogarakból, szárított virágokból és férjével ők szerettek Mexikóban lakni s vidám, kedélyes napokat éltek kör-

BORDA-KERT CUERNAVACÁBAN.

ACAPANCINGO UTCÁJA, HOL MIKSA CSÁSZÁR LAKOTT.

nyezetükkel együtt, amíg helyzetök némileg is tűrhető volt. Én is hoztam magamnak onnét virágocskákat emlékül, hol még boldogok voltak. Az utcán a kapu mellett van egy kis kőkereszt, szemben pedig egy kis terasszon áll a falu temploma néhány karcsú cypressel.

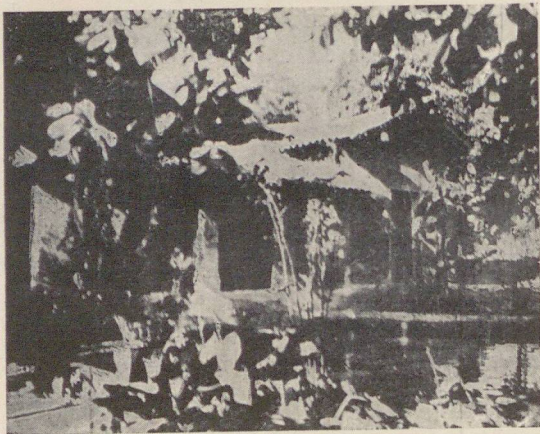
San Antonio jó félórányira van Cuernavacától. A városból egy hosszú keskeny utcán virító oleander fasorok között döcögött a rossz patakkövezeten félfedelű kocsim, melyet két derék öszvér rángatott egy kátyúból a másikba a pokoli hőségben.

San Antonióban egy csinos vizesés van és több fazekas lakik, honnét eredeti vázák, edények kerülnek a vásárcsarnokba és a szállodákba, hol szinte meg lehet venni effé-

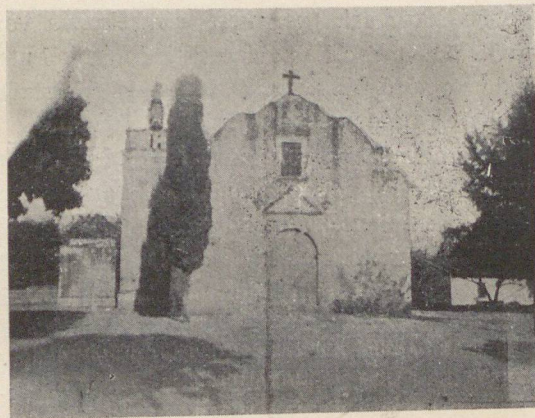
a Morellos-szállóban voltam. Régi emeletes épület ugyan, de tágas szellős szobákkal és fel-séges kilátással a tetőzet terraszáról a hegyekre s vulkánra. Az étkezés közepes, csak a sülték keményebbek itt még a szokottnál. Akkor már javában beállt a számócaévad, melyet a szállodás még ujságilag is hirdetett, de nekünk azért nem adott, a vásárcsarnokba jártunk élvezni a jó gyümölcsöt, görög- és sárgadinnyéket. Temérdek mindenféle volt ott kapható, szép cserépedények, ruhaszövetek és gyönyörű virágcsokrok, leginkább Marguerit- és búzavirágból.

* * *

Mielőtt Mexikó városát elhagytam, Hohenwarth grófhhoz mentem megköszönni szíves

MIKSA CSÁSZÁR HÁZA ACAPANCINGÓBAN.

ACAPANCINGÓI TEMPLOM, SZEMBEN MIKSA CSÁSZÁR KAPUJÁVAL.

léket. San Antonióból szép kilátás esik Cuernavacára és a temetőre.

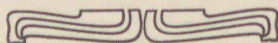
Cuernavacától 18 mértföldnyire vannak a híres Xochicolo romjai; ilyen 2—300 éves romokat a cukornádültetések között is láthatni és szebbnek mondják az egyiptomi és assyíriai romoknál, minő a Tenusco haciendán (tanyán) is előfordul, ahol a trópusos éghajlat minden gyümölcse található.

Cuernavacától hét mérföldre van egy egyszerű Initepec indián városka, hol egy régi templomban minden évben csodálatos ünnepély tartatik, hol a keresztény egyházi szertartás a pogány bálványimádással keveredik és benszülöttek a tánca a templom előtt ugyanaz, amilyen a vad astecoké a teocalissi terraszokon.

Cuernavacának több jó szállodája van. Én

jó tanácsait. A gróf kissé gyöngélkedő volt, meghült, mondta, hogy a gyorsan változó mexikói levegőben alig lehet eléggé vigyázni a gyenge tüdejű embernek. Már várt engemet és ajánló levelet adott át nekem a new-orleansi konzulátushoz.

Paczka volt szíves vasuti jegyeimről gondoskodni Guanajuato-Queretaro, egész New-Orleansig. A vasuthoz elkísért s ott mondtunk búcsút egymásnak. E valóban derék embert, akinek a szíve tíz évi távollét után is oly melegen dobog hazájáért, rokonaiért, hozza vissza mielőbb a magyarok Istene. A vonat elindult s ő ott állt még a robogó vonat után nézve, mely üdvözetét vitte tovább. Bárha ő is viszontláthatná még hazáját és kedves testvéreit!

GUANAJUATO BÁNYAVÁROS.

GUANAJUATO.

Guanajuato 250 mérföldnyire van Mexikó várostól. Silao körül a vidék még oly sík és termékeny volt, majd azt hittem, hogy otthon az alföldön fut vonatom, még a tanyák, kazlak is olyformák voltak. Siaotól egy mellék-vonal vezet Marfilig s onnét tramway, melyet négy öszvér húz egy érdekes szép hegyes-völgyes úton, hol az ezüstöt feldolgozzák, egész Guanajuatóba.

A házak itt a meredek hegyoldalokban lapos tetejűek és szétszórva vannak és oly járhatlannak látszó helyen állnak, ahová csak a kecske jut fel. Az ég felé nyúló egyenes kaktusok szinte erdőt képeznek a hegyoldalban s távolról fenyvesnek gondolná az ember.

Az utcák népesek, nagy számárcsoportok hordják a vizet és mindenféle terheket, kocsi pedig nem is jár. Az építészetét az egyiptomi és szentföldihez hasonlítják.

A Jardin de l'Union körül legszebb épület a Juarez-színház, a mellett egy régi szép templom és a kormányzósági palota. A Juarez-színház ugyan nem nagy, de egyike a leg-szebb színházaknak Amerikában. Az egész

épület az ottani hegyekben található zöld kőből van építve, s pompás szobrokkal díszítve.

A templomok rendkívül gazdagon vannak festményekkel ellátva és egyik régibb templom építési helyének csak magában a sziklába való kivágatása 100.000 forintba került.

Guanajuato egy igazi hegyi bányaváros 1245 méter magasan, kétoldalt mély hegy-szakadások vonulnak el és meredek hegyek porphyrr sziklákkal; 1554-ben lett alapítva és nevezetes az ércbányáiról.

Magasabb pontjairól felséges kilátások vannak, s feltűnőek a számos ezüst haciendák és különféle intézetek, hol az ércet feldolgozzák. Itt vannak a világ leggazdagabb ezüst-bányái, két öszvérhajtsár fedezte fel 1548-ban és azóta 1898-ig egyezermillió forintnál több ezüstöt termeltek és könnyen fel lehet ismerni az utak mellett, ott verik a legtöbb pénzt.

A közeli Dolores Hidalgo nevű faluban Hidalgo lelkész alatt tört ki a forradalom, mely eleinte Guanajuatoban dühöngött. Azelőtt 100.000 lakosa volt, de azóta nagyon meg-

JUAREZ-SZINHÁZ ÉS RÉGI TEMPLOM GUANAJUATÓBAN.

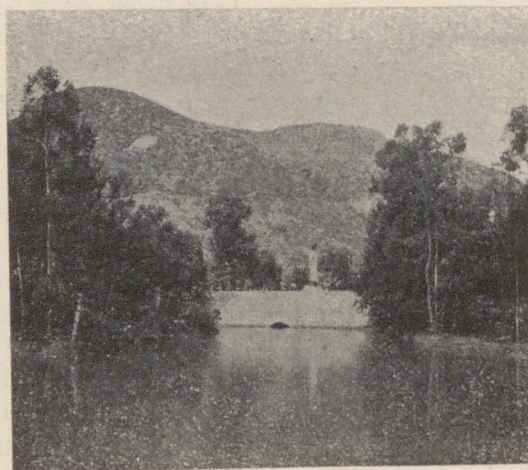

GUANAJUATÓI MUMIÁK.

fogyott. Hidalgo, kedves lelkészük is itt lett kivégezve.

A város nyugati oldalán a hegyen van a pantheon, municipal felirással a kapun, melyet a régi világ catacombáinak neveznek. A legújabb elhelyezettek egy század előttiak. Egy kialakított összeget kell fizetni az első öt évre, ha valaki mumifikálva akar odakerülni, de lehet továbbra is jókarban tartani, de ha nem fizetnek érte, akkor halomra dobódnak a csontok. Ha a száraz levegőn szépen konzerválódnak, akkor a többi múmiák közé állítják, hogy azokkal együtt mosolyogjanak.

A jómódúak villái Guanajuato mellett egy gyönyörű helyen van magas hegyek között. Egy hegyi patak tartályból tartályba vezetetik, ez kis tavakat képez és mentében a házak, kertek összesége festői szépségűek, szomorú lefüggő fákkal, folyondárokkal, a könnyű hajlékony cyptomeriákkal, folyondárokkal, melyek a lakásokat a nap hősege ellen megvédik és pompás illatot terjesztenek. Itt egy sziklás hegy alatt áll Hidalgo plébános szobra a vizek tartályok felett, gyönyörű helyen. A háttérben fekvő hegyeken régi kimerített ezüstbányák nyílásai láthatók.

HIDALGÓ-SZOBOR A GUANAJUATÓI VIZTARTÓK FELETT.

QUERETARO.

Queretaro hasonnevű állam fővárosa termékeny vidékén, egy kis domb alján fekszik.

Nagy szerepe van Queretaronak az utolsó háborúkbán és lázadásokban és tele van azok emlékeivel.

Miksa császár itt ítéltetett halálra, s itt esett fogságba 1867. május 15-én. Főhadiszállása La Crux zárdában volt, ahol keserű nélkülözéseknek volt kitéve.

Egy gyönyörű szép reggelen mentem kocsin a Cerro de las Campanas (harangdombra, hová hivatalosan engedélyt kellett előre kérnem), hol Miksa császár lett kivégezve; s azon helyre építették két év előtt az engesztelő kápolnát, melynek homlokzata a városra néz. A kápolna körül nagyobb kiterjedésű aloe-ültetések vannak, honnét apró aloeket visznek a látogatók magukkal emlékül.

Itt önkéntelen a császár egy költeményének kezdő soraira kell gondolni:

»Nicht im Thal will ich verderben,
Auf einem Berge möcht' ich sterben!«

1867. június 19-én, a kivégzés reggelén gyönyörű idő volt. A császár Pater Sorival a zárdát 6 órakor reggel hagyta el kocsiban és

a Cerro dombra hajtottak. »Mindig ilyen szép napon kívántam meghalni«, jegyzé meg a császár. A másik kocsin Mejia és Miramon követték. Felérve a dombra, egy alacsony fal mellé helyezték a foglyokat, Miksának a középső helyet kellett elfoglalnia köztük, de ő a jobb oldalra lépett, s Miramonnak engedte át a középső helyet, mondván, hogy az ural-

kodónak még az élet utolsó perceiben is meg kell becsülnie a vitéz tábornokokat. Egy tiszt hét közemberrel néhány méterre állt tőlük, a császár előlépett a katonákhoz, mindegyikkel kezet fogott és mindegyikének egy aranyat adott mondván: »Fiúk, jól célozzatok, egyenesen ide« a szívére mutatva, hogy az édesanyja megnézhesse az arcát. A nejről elhitették vele, hogy meghalt, amire azt felelte, hogy egy kötelékkel keve-

SAROLTA CSÁSZÁRNÉ.

sebb, mely a földhöz köti. Aztán a helyére visszalépett s mondá a katonáknak, hogy reményli, hogy az ő vére lesz az utolsó, mely ki lesz ontva. Aztán tüzelésre vezényelték. Miksa felkiáltott: Éljen a függetlenség, éljen Mexikó. Miramon és Mejia felkiáltott: Éljen Mexikó, éljen a császár — erre tüzeltek, a két tábornok az első tüzelésre meghalt, de a császár még egy kegyelem-

lövést kapott, s a császárság meghalt. Holttestét akkor egy régi kapucinus zárdába vitték, amíg később Ausztriába hazavitték eltemetni.

Mily kár volt a császárnak nem hallgatni arra a belső sugalatra, mely szerint már útban volt visszatérni Európába.

Egy tisztelőm, aki Mexikóban Miksa császár mellett harcolt s nékem jóakaróm, kérésemre

fenntartására úgy a rendelkezésére álló nemzeti hadsereg, mint a pénzforrások elégtelenségnek mutatkoztak s mindinkább válságossá lett.

Ekkor Sarolta császárné, ritka nagylelkűséggel, nem törődve a hosszú út fáradalmaival és veszélyeivel, az európai útra határozta el magát oly célból, hogy Napoleon császárnál

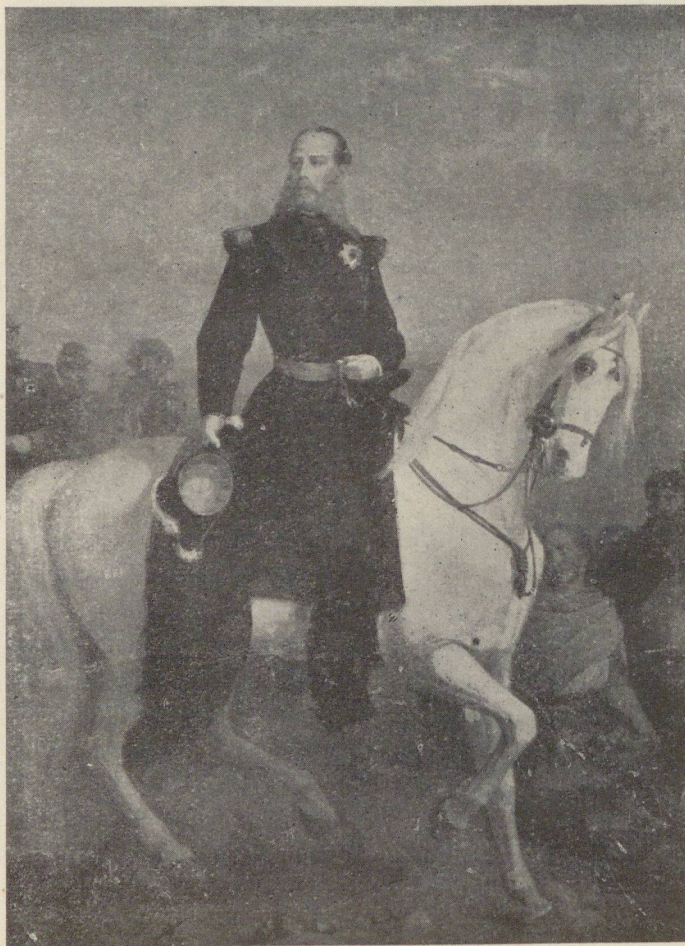
további támogatást, Rómában a pápánál pedig több függőben maradt fontos egyházi kérdés megoldását kieszközölje. Ehhez képest a császárné 1866. július 8-án Mexikó székvárosából elindulva, ezen hó 13-án Veracruz-on hajóra szállt és augusztus 10-én érte el a st.-nazarati kikötőt Franciaországban, ahonnan legott Párisba utazott. Már a következő napon az épp akkor St. Cloudon tartózkodó császárt, ki eleinte a kért összejövetelt betegség ürügye alatt megtagadta, a kastélyban való személyes megjelenés alatt kényszerítette a fogadásra, mely tudvalevőleg a császárné kívánságának megtagadásával végződött. Ezen lépés sikertelenségéről Miksa császár Mexikóban a császárnénak e három szóból álló táviratával »todo es inutil« (mindhiába való) értesült.

A rendkívül felháborodott császárné azután Róma felé vette útját és miután az utazás fáradtságai következtében megtámadott egészsége helyreállítására Miramareban volt kénytelen néhány hétig tartózkodni, szeptember hó 25-én folytatta utazását Rómába.

A császárné szeptember 27-én jelent meg Ő Szentségénél, kinek feltűnt a szenvedélyes modor, melylyel a császárné az egyházi kérdések tárgyalásába bocsátkozott.

A szállodába haza érkezve a császárné az ebédnél oly mérvű izgatottságot mutatott, hogy környezete már nem kételkedhetett többé a császárné elméjének elhomályosodása felett.

Október 1-én a császárné látszólag nyugodtabb kedélyhangulatban tért vissza a Vatikánba. De már néhány szó után kijelentette

MIKSA CSÁSZÁR FESTMÉNY A MEXIKÓI MUSEO NACIONAL KÉPTÁRÁBAN.

emlékül nékem adta az akkori események történetét dióhéjba foglalva, melyet én ezennel közlök olvasóimmal:

Midőn az 1861—65-iki polgárháború befejeztével az észak-amerikai Egyesült Államok III. Napoleont az ezen háború tartama alatt Mexikóban létesített francia intervenció megszüntetésére és csapatainak Európába való visszavonására kényszerítették, Miksa császár helyzete is, minthogy a császárság önálló

az őt fogadó Antonelli bibornoknak, hogy élete ellen törő környezetének eltávolítását kívánja, egyuttal vonakodván a Vatikánt, mint életét egyedül biztosító menhelyet elhagyni, melynek a számára berendezett egyéb helyiségeiben a következő nap reggeléig benn is maradt.

Csakis a szentszéknél megbízott Velazquez de Leon mexikói miniszter esdeklő rábeszélésének sikerült azután a császárnét a szállodába való visszatérésre rábírni.

A Rómában előfordult szomorú események megrendítő híre október 18-án jutott Miksa császár tudomására.

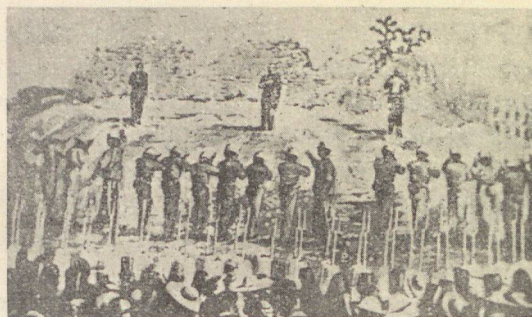
A fenkölt szellemű császár a több, mint félszázadig tartó belviszályok által feldúlt és a közben az Egyesült-Államokkal viselt háború folytán gazdag tartományainak egy nagy részétől megfosztott országnak a békét és a homályban visszamaradott népnek az indián faj felszabadításával a modern civilizáció és állami rend áldásait kívánta biztosítani.

És noha bátran lehet állítani, hogy Mexikó fenállása óta, bármely kormányforma alatt az ország élén még nem állott férfiú, ki annyi önzetlenséggel és önfeláldozással igyekezett volna népét egy jobb és boldogabb lét terére vezetni és noha az általa alapított császári kormány épp oly liberális elvekre volt fektetve, mint bármely köztársaság, mégis úgy az Egyesült-Államok, mint az ellenpártiak a kormány császári formáját ellenezték és támadták meg. Miksa császárt, kit bölcs és magas sztos terveinek meghiusulása lelkében és egy már több hónapig tartó váltóláz testében is megtört volt, a császárnénak szomorú sorsa végleg lesújtotta és ily nehéz megpróbáltatás súlya alatt még aznap jutott azon elhatározásra, miszerint az amúgy is csak fájó töviskoszorúvá vált mexikói császári koronáról lemond.

Még ugyanaz nap közölte környezetével határozatát, miszerint Európába fog visszatérni. Október 21-én reggeli három órakor azután három magyar huszárszázadtól kísérve, el is hagyta Mexikó fővárosát. Október 27-én Orizába városát elérve ott Bringas gazdag földbirtokos házában szállt be oly szándékkal, hogy néhány napi megpihenés után utazását Veracruz felé folytatja és a veracruxi tengeröbölben állomásozó »Dandoló« hadihajón a császárnéval találkozandó Corfuba menjen.

A trónról való lemondás tekintetében, mely többé nem volt kérdéses, a császár már csak az iránt volt még kételyben, hogy vajjon azt még Mexikó területén, vagy már csak Euró-

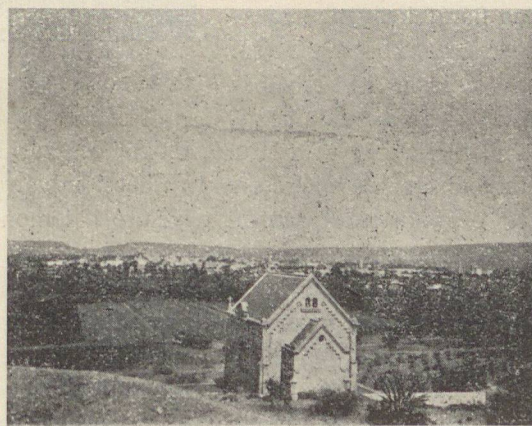
Mejia. Miramon. Miksa.

A QUERETAROI DRÁMA, EREDETI FELVÉTEL UTÁN.

pában hirdesse ki, mint azt Bazaine is kívánta volna, hogy a francia csapatok visszavonására időt nyerjen.

Mexikóból Orizába városába tett utazás kezdetén a különben is váltólázban szenvedő császár a lehető legsötétebb kedélyhangulatban volt, de Orizába városában megérkezve a tierra templada (mérsékelt öv) szelid égalja viszonyainak és kies vidékének jótékony hatása alatt lelke ismét felüdült és lassanként bizalmat nyerve, a helyzetet is kevésbé sötét színekben kezdte megítélni.

ENGESZTELŐ KÁPOLNA MIKSA CSÁSZÁR HALÁLÁÉRT QUERETARÓBAN (MEXIKÓ).

Szívében is mindinkább mélyebb gyökeret vert a bánat a fölötte, hogy ezen tündérszép ország trónusáról, melyet oly nagy reményekkel elfoglalt volt és melyre még ifjúkori

álmaihoz képest, mint nagy előde V. Károly méltó ivadéka, magát oly hivatottnak érezte, lelépnie és a néki kedvessé vált második hazájától megválnia kellett. Nem csoda tehát, hogy a császár nem sietett a továbbutazással.

Ezt hívei közt és első sorban a császári ház főtitkára Pater Fischer, kiről a császár akkor úgy nyilatkozott »ez az én miniszterem, Richelieu«, felhasználták arra, hogy a császárt a megmaradásra bírják.

Különösen az előbbi elhitette a császárral, hogy hosszabb nyugalmat és pihenést igényelvén, arra Orizába egészséges és kies vidéke kiválóan alkalmas. Ennek

folytán a császár egy hét múlva lakhelyét Bringas házából a város közelében kávéplánták és cukornádak közt fekvő la Yalapilla nevű haciendába helyezte át és innen Billimek tanár, a mexikói múzeum igazgatója kíséretében tett naponta sétákat a környékbeli kertek közt, gyönyörködve a vidék kies tájképein, élvezve a csodaszép virágokban bővelkedő égalj balzsamos levegőjét és felhasználva az oly gazdag flórát kedvenc szórakozására, a botanizálásra.

A császár itt Orizában egyszersemind közelebbi híreket is várt Európából a császárné állapotáról, visszatérésének a bécsi udvarra tett benyomásáról stb. és egyelőre a lemondását is elhalasztotta.

Ezen halogatást, úgy Pater Fischer, mint a konzervatív párt vezérférfiai megint kiaknázták arra, hogy a császárt lemondási szándékáról lebeszéljék és az országban való megmaradásra nyerték, mely célból úgy egyesek, mint egész küldöttségek jelentek meg Ő Felségénél oly biztatással, hogy a franciák elvonulása után az ország színe-java a császárság mellé fog állani és hogy ennek fenntartására kimeríthetlen segédforrásokat fognak előteremteni.

A császár annak dacára a tapasztaltak

alapján ily biztatásoknak nem igen volt hajlandó hitelt adni. Egy küldöttség előtt, mely hozzá Puebla város hódolatát jött kifejezni, a császár kijelentette, hogy szerepét befejeztnek tekinti. Hallotta ugyan, hogy a monarchikus párt a legügyesebb és legderekkabb vezérekkel rendelkezik, de bármily hadi tapasztalatokkal is birjanak ezek, csupán tábornokokkal nem lehet háborút viselni, ehhez hadsereg és pénz is szükséges.

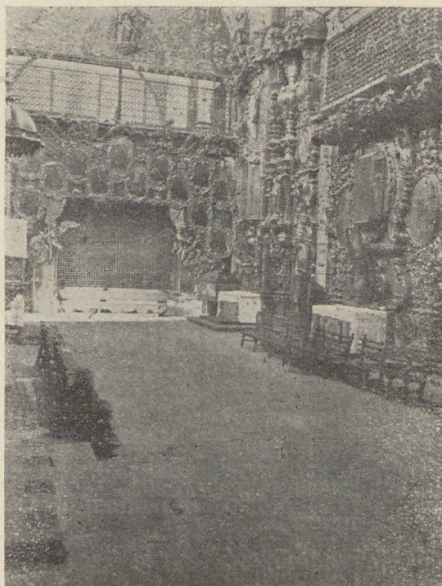
A császár megmaradt hazatérési szándékánál és az Orizába városából Veracruz felé történendő utazás november közepére volt kitűzve. A császár kíséretére, mint az országban teendő utolsó szolgálatukra kirendelt magyar huszárok már is parancsot vettek, hogy a kétéhárom nap múlva bekövetkező elinduláshoz menetkésznek legyenek.

Az ügy ezen állásának az Európából visszatért Marquez és Miramon tábornokoknak Orizába városában való megjelenése váratlan fordulatot adott. Ezek közbenjárásával azután csakugyan sikerült Pater Fischernek a császárt nem csak elutazásának újabbi elhalasztására, de fényes ígéretek árán

Mexikóba való visszautazásra bírni.

Erre Miksa császár csak azon feltétel alatt nyilváníttotta magát hajlandónak, ha minden további vérontás mielőbb beszünttetvén, az egész országból pártkülönbség nélkül, tehát az ellenfél soraiból is, egy kongresszus fog egybehivatni, melynek feladata leendő a jövőben választandó kormányforma felett határozni.

Azon eshetőségre pedig, ha ezen általános kongresszus nem a császárság mellett szavazna, a császár maga kívánta a még függőben maradt államügyek rendezését az új kormánynyal eszközölni és így politikai tekintélyét csorbítlanul megőrizve, fenséges egyéniségének és magas állásának megfelelő méltóságteljes módon szándékozott trónjáról lelépni.

SANTA ROSA RÉGI TEMPLOM QUERETARÓBAN.

E nemeslelkű szándékkal utazott el december 12-én, éppen a guadalupai szentszűz országos ünnepén Orizába városából és tért vissza Mexikóba a felejthetetlen emlékü császár. Hogy pártütő, szenvedélytől megvakult ellenfelei mikép viszonyozták a szerencsétlenül járt császárnak ezen nemesen gondolt tervét, azt mutatja a Queretaro melletti harangdombon lefolyt dráma, mely az egész művelt világot és tiszteletükre legyen mondva, a mexikói nemzet helyesen gondolkodó elemeit is borzalommal töltötte el.

A kapucinusok zárdája most lakóház, de megmutatják a szobát, hol a foglyok laktak, de mint nekem mondták, ajánlatos az utasnak meglátogatni a kormányzót, aki legjobb felvilágosítást ad mindenről. A queretarói múzeumban láthatók egy teremben azon szomorú esetre vonatkozó dolgok: u. m. üveg alatt: irományok, a császár és császárné, a tábornokok, Salm Salm hercegné és mások

arcképei, a császár koporsója, melybe először tették és még több érdekes tárgyak. A múzeum tetejéről pedig a Cerro de Ixcampana dombra is láthatni, hol a kápolna áll.

Queretaróban sok szép régi templom van, oly gazdag aranyozással, aminőt még alig láttam egy templomban. Az alameda, városkert is igen szépen van rendezve, a centifolia rózsasövények akkor virítottak és teljes mák- virág és pipacs hevert mindenfelé az utcákon.

A gyárak közt a pamutszövetgyár foglalja az első helyet és a környéken sok opált talál- nak, amit a szállókban és utcán is kínálnak a benszülöttek.

Queretaróból hajnalban utaztam tovább s egész nap még igen szép vidékeken haladt a vonat, különösen San Luis Potosi körül. Montereyt is érintettük és másnap reggel értük el a határszélen fekvő Nuevo Laredot, hol búcsút mondtam a felette szép és érde- kes Mexikó országnak.

HUITZILOPOCHTLI.

